

Sreda, 1. decembar 2004.
Svedok Vukašin Jokanović
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.06 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Želeo bih da spomenem nekoliko administrativnih stvari, časni Sude. Dolaze nam dva svedoka u svojstvu veštaka, koji se prezivaju Terzić i Popov i mislim da treba da se podnesu nalozi u vezi sa njima. Ne znam kakva je situacija s tim?

SUDIJA ROBINSON: Sačinili smo jedan nalog koji i vi treba da dobijete. Juče sam ga potpisao.

TUŽILAC NAJS: Hvala.

SUDIJA ROBINSON: Za Terzića, i ... Kako se zove onaj drugi?

TUŽILAC NAJS: Popov.

SUDIJA ROBINSON: Do petka ćemo doneti nalog i za drugog svedoka.

TUŽILAC NAJS: To će nam omogućiti da se sa njima pozabavimo na vreme. Sada jedno generalnije pitanje. Postoji još jedna stvar koju još uvek nisam spomenuo, što je moja greška, da mi unapred treba da imamo notirane 50 svedoka. Dobili smo listu svedoka koji će sve-

dočiti do božićne pauze, koju nam je dostavio optuženi. Postoji mogućnost da će poslednji par svedoka da svedoči tek posle Nove godine. Međutim, još uvek nije odgovoreno na naš zahtev da nam se da spisak svedoka koji će svedočiti nakon božićne pauze. Da bismo se pripremili za svedočenje ovih svedoka, unapred nam treba informacija. Bez toga ne možemo da se pripremimo. Naravno, kada pogledamo sažetke sa sednica prema pravilu 65ter i kada dobijemo sažetke o tome o čemu će svedok da svedoči i to na samo četiri ili pet redova, moram da kažem da je teško da se pripremimo samo na osnovu toga, a bez ulaska u pojedinosti, što je Tužilaštvo davalo Odbrani.

SUDIJA ROBINSON: Koliko svedoka se nalazi na listi optuženog za mesec decembar?

TUŽILAC NAJS: Mislim, šest. Terzić, Popov ...

SUDIJA ROBINSON: U svakom slučaju optuženi će do kraja ove sednice morati da podnese novu listu svedoka.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA ROBINSON: Listu svedoka koja se odnosi na januar, februar i mart.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam.

SUDIJA ROBINSON: Mi ćemo izdati jedan kratak nalog sa tim u vezi. Gospodine Miloševiću, pozovite vašeg sledećeg svedoka.

prevodilac: Uključite mikrofona, molim vas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), pre nego što pozovem sledećeg svedoka, samo sam hteo jedan zahtev da vam uputim. Naime, juče je gospodin Primakov (Yevgeni Maksimovich

Primakov) pomenuo svoju knjigu koja se zove "Osam meseci plus", a deo ispitivanja, pogotovo unakrsnog ispitivanja odnosio se i na njegov razgovor sa Širakom (Jacques Chirac) u vezi sa njegovim dolaskom u Beograd. Tu postoje i njegovi razgovori sa Gorom (Al Gore), s Kofijem Ananom (Kofi Annan), da sada ne ulazim u sadržinu tih razgovora. Vrlo je korisno da se to ima, pa sam hteo da tražim od vas da odobrite da se i ta knjiga uvede kao dokazni predmet. Dakle, ta knjiga Primakova, koju je juče pomenuo. Ja ću je pripremiti i dostaviti, ako vi to prihvatite?

SUDIJA ROBINSON: Podnesite nam, pa ćemo onda da razmotrimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala. Pozivam svedoka Vukašina Jokanovića.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, podsetili su nas da su samo neki delovi te knjige relevantni i da su se oni ovde pominjali. Jedino ćemo to da razmotrimo za uvrštavanje. Prema tome, treba da utvrdite koji su to delovi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vrlo dobro.

TUŽILAC NAJS: Očito je da ja o tome ništa nisam unapred znao, jer da sam znao pripremio bih, verovatno, nekoliko pitanja. Verovatno mogu da pogledam tu knjigu, kada se ona dostavi.

SUDIJA ROBINSON: Molim da svedok pročita svečanu izjavu.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, sedite. Možete da počnete, gospodine Miloševiću.

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro jutro, gospodine Jokanoviću.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Dobro jutro.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas da kažete svoje puno ime i prezime?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vukašin Jokanović.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Rođeni ste i dugo ste živeli na Kosovu i Metohiji. Tamo ste se i školovali, sve do nivoa fakulteta. Recite nam nešto ukratko o svojoj biografiji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Najveći de svog života sam proveo na Kosovu. Dugo sam tamo živio i radio. Osnovnu i srednju školu sam završio na Kosovu. Pravni fakultet u Skoplju, u Makedoniji. Nakon završetka fakulteta, radio sam u Gnjilanu (Gjilan), oko 14 godina. Od toga sam bio osam godina predsednik Skupštine opštine Gnjilane, dva mandata po četiri godine. Zatim sam bio član Izvršnog veća Kosova i pokrajinski Sekretar za zakonodavstvo i upravu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, molim vas da govorite malo sporije zbog prevodilaca, a koristim ovo što sam intervenisao da naglasim, opština Gnjilane je na Kosovu i Metohiji, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Izvolite, još. Nastavite.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nakon mandata od četiri godine kao član Izvršnog veća Kosova bio sam i član Predsedništva SAP Kosova. Sa te funkcije sam 1998. godine izabran za predsednika Parlamenta, odnosno, kako smo ga mi zvali, Skupštine Kosova. Na toj funkciji sam bio dva mandata od godinu dana, jer su tada, po našim sistemima, mandati bili godinu, plus jednu godinu. Krajem

1989. prešao sam na rad u Beograd. Bio sam potpredsednik Skupštine Srbije i poslanik Skupštine Srbije, zatim, savezni poslanik, predsednik Odbora za pravosuđe i opštu upravu i ministar u saveznoj Vladi. Zadnja funkcija mi je bila savezni Državni tužilac Savezne Republike Jugoslavije. Od pre dve godine sam u penziji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Vi ste u vreme kada je Skupština Kosova razmatrala i odlučila o ustavnim amandmanima, odnosno amandmanima na Ustav Skupštine Srbije 1989. godine bili predsednik Skupštine Kosova i Metohije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Bio sam predsednik Skupštine u tom periodu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je vrlo važan momenat koji ćemo razmatrati. Ja sam, inače, bio planirao da ga razmatramo na samom početku, međutim, pošto moram da proverim traku, kako su mi rekli iz registra, to ćemo razmatrati nešto kasnije. A sad ću preći na neka druga pitanja. Naime, imamo jednu traku koja treba da se pusti uz svedočenje gospodina Jokanovića, vrlo kratko. Gospodine Jokanoviću, Kosovo i Metohija je nacionalno mešovita sredina, bila. Kakva je bila nacionalna struktura u organima u kojima ste radili i, uopšte, u organima i organizacijama?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nacionalna struktura u organima i organizacijama zavisila je od nacionalne strukture stanovništva. To je bio jedan od ključnih stavova u politici koja je tada postojala na Kosovu, tako da je na svim funkcijama od opštine do pokrajinskog nivoa, a i zastupljenost na republičkom i saveznom nivou, zavisila od nacionalne strukture stanovništva. Tako je bilo i u organima društvenih delatnosti, pa i privrede.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. U vreme kad ste vi bili, 1989. godine, predsednik Skupštine, da li se sećate ko su bili glavne političke ličnosti na Kosovu i Metohiji i političke ličnosti sa Kosova i

Metohije u Srbiji i u Federaciji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Sigurno da se sećam. Ja sam bio predsednik Skupštine. Moj potpredsednik je bio Albanac. Generalni sekretar je bio Albanac. Skupština je imala tri veća. Svako veće je imalo svog predsednika, od toga su bila dva Albanca i jedan Crnogorac. Predsednik Predsedništva Kosova, kao najveći kolektivni organ, predsednik je bio Albanac. Predsednik Predsedništva pokrajinskog komiteta je bio Albanac. Predsednik Socijalističkog saveza, kao najmasovnije društveno-političke organizacije je bio Albanac. Predsednik sindikata je bio Srbin i predsednik omladine Albanac. A na nivou Federacije, najveći broj na odgovornim funkcijama su bili Albanci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Recite mi kad ste se vi prvi put suočili sa pojavom albanskog separatizma na Kosovu i Metohiji ili, da preciznije formulišem pitanje, kad ste se prvi put suočili sa pojavom organizovanog albanskog separatizma na Kosovu i Metohiji? Organizovanog.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Prvi put sam se suočio sa organizovanim nastupom albanskog separatizma i nacionalizma 1968. godine. Te godine su u više gradova Kosova bile demonstracije, a bile su, takođe, i u Gnjilanu gde sam ja živeo i radio. Te demonstracije su bile 27. novembra, uoči državnog praznika Albanije, koji je 28. novembra. To je moj prvi susret sa tim organizovanim delovanjem na ulici, demonstiranata, sa poznatim parolama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro. Recite nešto bliže, kako su izgledale te demonstracije i koji im je bio cilj i kakva im je bila, kako bih rekao, širina?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Osnovni cilj demonstracija se mogao videti iz parole koje su uzvikivane. Te parole su bile, "Kosovo Republika" (Kosova Republike) i "Ujedinjenje" (Bashkim). One su dominirale. Bilo je i drugih. U Gnjilanu, u demonstracijama koje sam ja očima video, uglavnom su bili mlađi ljudi, koji su defilovali ulicom, a organizatori, koje smo kasnije, kroz politički rad, ovaj, da

kažem, kritikovali i ocenjivali da su to organizatori, oni su bili u blizini te kolone demonstancata, a dosta je bilo i radoznalaca koji su stajali na trotoaru. Te demonstracije su u Gnjilanu krenule od srednjoškolskog centra, priključivali su im se i drugi mladi ljudi na jednom kraju grada i prošli su ceo grad do autobuske stanice, koja je na drugoj strani grada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Moram da vas prekinem da bih štedeo vreme. Gospodine Jokanoviću, ne morate da idete u tako detaljan opis. Recite mi samo šta su bile glavne parole na tim demonstracijama?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Glavne parole su bile, "Kosovo Republika" i "Ujedinjenje".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je tačan podatak koji ja imam, da su demonstracije bile vrlo oštre. Znači, u Prištini (Prishtine), Uroševcu (Ferizaj), Gnjilanu, Podujevu (Podujeve). Govorim, znači, o gradovima na Kosovu i Metohiji, ali da su istovremeno bile i u zapadnoj Makedoniji, pogotovo u Tetovu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, to je tačno. Najžešće demonstracije su bile u Prištini, Uroševcu i Podujevu. U Gnjilanu su, moram reći, bile nešto blaže, prema mojim saznanjima, naknadnim. Demonstracije su bile u zapadnoj Makedoniji i u Tetovu, gde su organi policije Republike Makedonije veoma oštro i žestoko reagovali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, kako su zvanični organi 1968. godine, dakle, kad su te demonstracije nastupile, okarakterisali te demonstracije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Zvanični organi u opštini gde sam ja radio i u Pokrajini, te demonstracije su okarakterisali i ocenili da su one uperene protiv ustavnog sistema, da su uperene protiv ravnopravnosti naroda i narodnosti, protiv bratstva i jedinstva, kako smo tada govorili i da se tim demonstracijama želi rušiti naš ustavni i politički sistem, samoupravljanje i one vrednosti, koje su tada u

našem sistemu važile i politika druga Tita, kako smo mi govorili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, recite mi, da li se o tim događajima 1968. godine pisalo u štampi?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vrlo malo. Pokušalo se da se to zataška. Bilo je takvo vreme i takve prilike da je to kao nemoguće da se desi u jednoj socijalističkoj Jugoslaviji, kad je Tito bio, ovaj, još u punoj snazi svog vladanja i autoriteta, tako da je bilo zataškavanja, prikriivanja i, faktički, nije bilo toga u štampi. Ali su zato organizovani skupovi širom opštine gde sam ja radio, a bio sam član političkog aktiva, pa sam zajedno sa Albancima, ovaj, odlazio na teren i objašnjavao zahteve, suštinu tih demonstracija, u smislu, ovaj, verbalne osude, ili kritike.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Dakle, u štampi je nastojano da se taj sav događaj zataška. A, da li vam je poznato da li je upotrebljena vojska, u to vreme?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vojska u Gnjilanu nije upotrebljena, ali je vojska upotrebljena u Prištini i Uroševcu, koliko ja znam, a to znam, jer sam narednih dana putovao za Prištinu i vraćao sam se preko Uroševca ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, nije potrebno. Vaš je odgovor da vojska jeste upotrebljena?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, u manjem obimu, u odnosu na neke sledeće demonstracije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro. Hvala vam.

SUDIJA KVON: Oprostite, gospodine Jokanoviću, možete li da nam kažete šta ste bili po zanimanju 1968. godine?

SVEDOK JOKANOVIĆ: 1968. godine bio sam pomoćnik direktora medicinskog centra u Gnjilanu, zadužen za pravna i ekonomska pitanja medicinskog centra, koji je u svom sastavu imao bolnicu,

Dom zdravlja, apoteku i ostale sektore zdravstvene ustanove. A, bio sam i član Političkog aktiva i politički aktivan. Bio sam i član Saveza komunista.

SUDIJA KVON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, recite mi, pomenuli ste odnos i poziciju predsednika Tita, u to vreme. Kakav je bio odnos Albanaca prema Titu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Drug Tito, kako smo ga mi zvali, je više puta boravio na Kosovu. Njegov doček je bio masovan. Izlazili su na ulicu đaci, škole nisu radile, preduzeća nisu radila i, na sve načine se želelo da se pokaže ljubav prema Titu. I veliki broj ljudi koji ga na ulicama čekaju ... Međutim, istovremeno, bilo je i pojedinaca koji su vređali lik Tita i ispisivali razne parole i pokazivali prema njemu, ovaj, negativan odnos, što je bilo, pre svega, uticaj iz Albanije, jer je u to vreme veličan Enver Hodža (Enver Hoxha) u Albaniji, a Tito se smatrao revizionistom u odnosu na staljinistički sistem koji je bio u Albaniji. A te organizacije, koje su i organizovale demonstracije i te, a kasnije i druge, one su, uglavnom, bile sa marksističko-lenjinističkim predznakom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Pa, kakva je bila ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, želeo bih da postavim pitanje gospodinu Jokanoviću. Kako je vojska rešavala demonstracije 1968. godine, konkretno, da li je bilo povređenih ili poginulih?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Vojska Jugoslavije nije neposredno učestvovala u razbijanju demonstracija, niti upotrebljavala svoje naoružanje i silu. Vojska je više demonstrirala svojim prisustvom, demonstrirala svoju snagu i imala psihološko dejstvo prolaskom vojnih vozila i obezbeđivanjem nekih ključnih objekata. U to vreme nije postojala spremnost demonstranata da se sukobljavaju sa vojskom i nisu želeli da provociraju vojsku i uzdržavali su se od toga. A, sa milicijom je bilo nešto

drugo. Ne znam da li sam odgovorio na celo pitanje?

SUDIJA ROBINSON: Jeste. Dakle, demonstracije nisu dugo potrajale?

SVEDOK JOKANOVIĆ: 1968. godine nisu dugo potrajale. Sa pojavom, ovaj, snaga vojske, posebno u mestima gde su demonstracije bile veće i agresivnije, te demonstracije su suzbijene. Tito je bio još živ i poznati su njegovi govori, kada se on obratio i rekao: "Nemoj da misle ti neprijatelji našeg sistema da smo mi bacili koplje u trnje". I sećam se njegove izjave, kad je rekao: "Treba Enver Hodža iz Albanije da prestane da vitla zarđalim mačem po Kosovu Polju (Fushe Kosove)".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mogu li da nastavim, gospodine Robinson?

SUDIJA ROBINSON: Naravno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kakva je bila evolucija Pokrajine u širenju autonomije, nakon Drugog svetskog rata?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Po Ustavu iz 1946. godine, Pokrajina, koja se kasnije tako zvala, bila je Autonomna oblast Kosovo i Metohija, dok je Vojvodina bila pokrajina. A, Ustavom od 1963. godine, Autonomna oblast Kosova i Metohije je prerasla u pokrajinu, a zatim je ustavnim amandmanima iz 1968. godine i 1971. godine, širen položaj Pokrajine u smislu povećanja njenih nadležnosti i funkcija, da bi se to kasnije zaokružilo Ustavom iz 1974. godine. Ustavom iz 1974. godine Pokrajina je dobila bez malo, sem nekoliko, sve funkcije koje su imale i republike u tadašnjoj Jugoslaviji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Da li su demonstracije 1968. godine proizvele neki efekat na položaj Pokrajine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, proizvele su efekat, jer u cilju trajnije stabilizacije stanja na Kosovu, kako se moglo čuti na raznim skupovima, išlo se u susret zahtevima demonstancata, odnosno, udovoljavanju nekih od tih zahteva, tako da su i ti amandmani 1968.

godine, 1969. godine i 1971. godine, *de facto* išli u susret, ne u potpuno zadovoljenje tih zahteva, ali u širenju autonomija, autonomnih prava i sve većem izjednačavanju Pokrajine sa Republikom. A, 1969. godine je odlukom Socijalističkog saveza Jugoslavije doneta odluka da se dozvoljava upotreba nacionalne zastave Albancima, a ta nacionalna zastava je bila identična sa državnom zastavom Narodne Republike Albanije. Pre toga, isticanje zastave je bilo zabranjeno i oni koji su je isticali, a to je najčešće bilo za 28. novembar kada je bio državni praznik, bili su prekršajno kažnjavani. Upotreba zastava je, nakon toga, bila dosta masovna i pored tog prava za zadovoljavanje nacionalnog osećanja i nacionalne pripadnosti, bilo je dosta zloupotreba u korišćenju nacionalne zastave koja je često korišćena za provociranje drugog stanovništva i za provociranje, pre svega, Srba, Crnogoraca i drugih.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, da li se ja dobro sećam, gospodine Jokanoviću, nije bila reč o nacionalnoj zastavi Albanaca, tradicionalnoj, nego o zastavi susedne države Albanije. Odnosno, pošto vi to bolje znate, koliko se ja sećam razlika je bila što tradicionalna nacionalna zastava ima dvoglavog orla, crvenog na crnoj pozadini, a zastava susedne Albanije je imala to isto, ali iznad orla petokraku, a oni su upotrebljavali, upravo, zastavu Albanije, a ne svoju tradicionalnu nacionalnu zastavu, je l' to tako ili nije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam o tome, već nešto rekao. To je bila državna zastava Republike Albanije sa dvoglavim orlom i petokrakom. Ako ima vremena, ja bih problematiku oko zastave mogao da šire objasnim ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, na žalost, na žalost ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ö jer je bilo pokušaja da se nešto u toj zastavi, ovaj, promeni i da se u uglu, kod koplja, stavi trobojka Jugoslavije, da bi se znalo da su Albanci u Jugoslaviji, što nije bilo prihvaćeno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nemamo, na žalost, vremena da

se bavimo zastavom. Vaše iskustvo sa Kosova je veoma dugo i uzelo bi nam mnogo vremena, ako bismo prolazili kroz sve faze.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa dugo smo se bavili i samom zastavom. No nema vremena da ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, kakva su bila ovlašćenja Srbije u Pokrajini?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Po Ustavu iz 1974. godine ovlašćenja Srbije u Pokrajini nisu bila nikakva. Pokrajina je *de facto* bila izjednačena u svom položaju sa republikama i sa Republikom Srbijom, i pokrajina Kosovo i pokrajina Vojvodina. Postojale su samo dve razlike: jedna je da je u Ustavu Srbije postojao član 300 koji je neka pitanja trebao jedinstveno da uredi za celu Republiku i drugo pitanje, druga razlika je bila da je u saveznom Parlamentu iz republika bilo, u Veću republika i pokrajina 12 delegata, a iz pokrajina osam, što je bila samo simbolična razlika u broju, ali, po pravima, te delegacije nije imalo nikakve razlike. I u Saveznom veću, 30 i 20 poslanika.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Da li je u to vreme, znači, govorimo o vremenu posle 1968. godine, 1974. godine, kada su, eto, bila sva ta prava. Da li je bilo nasilja i pritisaka prema Srbima, Crnogorcima, Turcima, Romima, Gorancima? Dakle, da li je bilo pritisaka prema nealbanskom stanovništvu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, posle tih demonstracija, ovaj, kod Srba, Crnogoraca i drugih nealbana, stvorilo se jedno osećanje nesigurnosti, koje je bilo sa pravom jer su postojali pritisci u pravcu iseljavanja Srba i Crnogoraca. Ti pritisci su bili raznovrsni, direktni i indirektni, tako da su demonstracije iz 1968. godine poremetile međunarodne nacionalne odnose i, kao negativnu posledicu, izazvale iseljavanje. A, istovremeno nastavljeni su razni oblici pritiska, u tom pravcu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, recite mi, s obzirom, dakle, na

pritiske i nasilje koje se dešavalo nad Srbima, Crnogorcima, Muslimanima, Turcima, Romima, da li je Srbija, kao Republika, dakle, Republika Srbija, imala ustavnu obavezu da štiti prava i slobode svih svojih građana na celoj svojoj teritoriji? Da li je to bila njena ustavna obaveza, uključujući, dakle, i pokrajine? A, da li je pri takvom ustavnom ustrojstvu raspolagala sredstvima da vrši te svoje obaveze?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Republika Srbija je prema odredbama svog Ustava bila dužna da štiti prava radnih ljudi i građana na čitavoj teritoriji Republike. Takva odredba je u Ustavu Srbije postojala. Međutim, Republika Srbija nije imala instrumente, niti ovlašćenja, da ta prava zaštiti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, recite mi, pošto ste se vi ...

SUDIJA BONOMI: Pitam se da li bih mogao da vas prekinem na trenutak? To pitanje je bilo u svetlu pritisaka i nasilja do kojih je dolazilo u odnosu na Srbe i Crnogorce. Ne sećam da ste vi pričali o nasilju protiv Srba? Da li ste vi to pomenuli do sada?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Mislite ovde na svedočenju ili ... O nasilju nad Srbima, da, u smislu iseljavanje Srba i Crnogoraca, da. To je krenulo od početka šesdesetih godina i intezivirano nakon 1968. godine, a još više pojačano nakon 1981. godine, pre svega Srba i Crnogoraca, ali i drugih. I Turaka. Tako da je bilo iseljavanja Turaka sa Kosova i mogu vam navesti konkretan primer. Jedno selo pored Gnjlana na Kosovu, koje se zove Dobrčane (Mireshe), koje je bilo naseljeno isključivo Turcima, imalo je potpunu osmogodišnju školu na turskom jeziku. To selo je u kasnijem periodu bilo bez Turaka, koji su se iselili za Tursku (Turkey).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad su se iselili za Turaku?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To iseljavanje za Turaku je trajalo postepeno, nije odjednom. Nije kolektivno iseljeno, nego su se postepeno iseljavale porodice. Jedna porodica je vukla drugu porod-

icu. Iseljavale su se u periodu od 1968. godine do, negde, osamdesetih godina. I, mislim da negde, ovaj, do pre desetak godina, da je u tom selu bilo dve ili tri turske porodice koje su se u međuvremenu integrisale, ili kroz bračne zajednice i na drugi način su, ovaj Ö Školu su pohađali na albanskom jeziku i uklopili se u jedan drugi način života u odnosu na prethodni period, kada je to selo bilo naseljeno isključivo turskom narodnošću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja se nadam, gospodine Bonomi (Bonomy), da je odgovorio svedok ...

prevodioci: Mikrofon, za gospodina Miloševića.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I nema potrebe da mi isključujete uopšte mikrofon, rekao bih. Recite mi, gospodine Jokanoviću, a kakva je situacija bila u oblasti pravosuđa?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Organizacija pravosuđa u Jugoslaviji i u republikama i u Pokrajini, bila je identična. Znači, u pokrajini Kosovo i pokrajini Vojvodina, pravosudna funkcija se iscrpljivala na nivou pokrajine. U Pokrajini su postojali Opštinski sudovi, Okružni sudovi i Vrhovni sud Kosova. To je bila poslednja instanca za ostvarivanje prava građana i za rešavanja raznih pitanja sporova iz građanske, krivične ili druge materije. Tako da građani, kojima je povređeno neko pravo, nisu, po zakonima i po Ustavu, mogli da se obrate pravosudnim organima svoje republike, Republike Srbije. Takođe je ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, hvala, gospodine Jokanoviću, moram da vas prekinem zbog vremena. A, recite mi, kakvo je bilo stanje sa izvršnom i upravnom vlašću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U Ustavu Savezne...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, ne. Ustav je svima jasan ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, da, da ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ustav je, ja mislim, svima jasan,

nego kakvo je bilo stanje?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa Izvršna vlast je bila potpuno u nadležnosti pokrajinskih organa. Pokrajinski organi su bili jedini zaduženi za sprovođenje zakona, pokrajinskih zakona, republičkih, ukoliko se neki zakon jedinstveno primenjivao i saveznih zakona.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. A, u svetlu toga što ste rekli, da je bila isključivo nadležna pokrajinska vlast, kako gledate na sledeću tvrdnju paragrafa ove ovde, takozvane, tužbe, koju ću vam citirati. Paragraf 80 glasi. "Zbog političkih previranja Predsedništvo SFRJ je 3. marta 1989. godine proglasilo da se situacija u Pokrajini pogoršala i da ugrožava poredak, integritet i suverenitet zemlje. Vlada je tada uvela specijalne mere kojima je odgovornost za javnu bezbednost Ö" Molim vas, obratite pažnju na ovo što sad čitam. To je sve citat iz ovog njihovog papira "Ö odgovornost za javnu bezbednost sa Vlade Srbije prenela na saveznu Vladu." Završen citat. Da li biste mogli da komentarišete ovaj njihov citat?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ovaj prvi deo ovog citata je u redu. Zavedene su te specijalne mere, pogoršana je političko-bezbednosna situacija. Ali ovaj zadnji deo je potpuno netačan, jer savezna Vlada nije mogla da prenese, ovaj, kako je tu rečeno, sa Pokrajine ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, ne. Puna rečenica, od prvog velikog slova, do tačke glasi: "Vlada je tada uvela specijalne mere kojima je odgovornost za javnu bezbednost sa Vlade Srbije prenela na saveznu Vladu".

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: A, na saveznu Vladu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, savezna Vlada je odgovornost za javnu bezbednost, sa Vlade Srbije prenela je na saveznu Vladu.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, to nije tačno, jer nije mogla sa Vlade Srbije da prenese odgovornost, niti nadležnost, jer Srbija nije imala nadležnost. Mogla je samo da prenese sa pokrajinskih

organa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, Srbija niti je imala nit' je vršila nadležnosti koje bi savezna Vlada mogla da prenese sa nje na sebe?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije mogla da prenese nikako. A sad bih ja, ako mi uvaženi Sud dozvoli, mogao da oko toga još nešto kažem, vezano za ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ako smatrate da je važno, izvolite, ali, molim vas, što kraće.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pomenuo bih samo jednu činjenicu da kada su bile demonstracije 1981. godine Ö

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ö policija Srbije je ponudila pomoć policiji Kosova, ali organi pokrajine nisu dozvolili policiji Srbije da pruži pomoć svojim kolegama, tako da je policija Srbije danima bila blizu administrativne granice Kosova u mestu Rudare i čekala ishod situacije. Tek je kasnije dozvoljeno da jedan deo snage iz Srbije dođe, ali ne kao snaga Srbije, nego "Združenih snaga" Savezne Republike Jugoslavije, gde su bili i Slovenci i Hrvati i Makedonci i Vojvodina i Crnogorci i iz Bosne i Hercegovine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Prema tome, ovo što sam vam citirao, što su rekli da je Vlada uvela specijalne mere kojima je odgovornost za javnu bezbednost sa Vlade Srbije prenela na saveznu Vladu je netačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je netačno, je l' nešto što nije postojalo nije moglo ni da se prenese.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to je svakome jasno. A da li ste vi ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, želo bih da nam bude

jasno. Ko je imao ovlašćenja, ustavna ovlašćenja za javnu bezbednost?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ustavna ovlašćenja za javnu bezbednost na Kosovu i Metohiji imali su organi Kosova i Metohije i po Ustavu Kosova i po zakonima Kosova i po Ustavu Jugoslavije. Jer izvršavanje svih zakona i održavanje javnog reda i mira bilo je u nadležnosti pokrajinskih organa, pokrajinskog Sekretarijata za unutašnje poslove i pokrajinske službe bezbednosti koja je bila izdvojena iz službe Srbije. Bila je samostalna i u jednakom položaju kao i služba bezbednosti u Srbiji i služba unutašnjih poslova, u tom periodu ...

SUDIJA ROBINSON: Samo trenutak. Dakle, ono što vi kažete je da, zakonski, ne bi bilo moguće da savezna Vlada prenese ovlašćenja na Srbiju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne, ne, gospodine Robinson. Ja sam citirao ...

SUDIJA ROBINSON: To mora da nam bude jasno ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Treba da vam bude jasno. Ovde, citirao sam njihov ovaj papir, koji oni nazivaju Optužnicom. Doduše, tu ima mnogo težih neistina nego što je ova. Piše: "Vlada je tada uvela specijalne mere kojima je odgovornost za javnu bezbednost sa Vlade Srbije prenela na saveznu Vladu". Dakle, nije tačno zato što Vlada Srbije nije vršila nikakve funkcije, da bi te funkcije savezna Vlada prenela na sebe. Da li vam je to jasno? Prema tome ...

SUDIJA ROBINSON: To shvatam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Srbija nije ni imala i nije vršila. Srbija nije vršila te funkcije, niti ih je imala ...

SUDIJA ROBINSON: Da, shvatam. To je bila *de iure* pozicija po

Ustavu. A, da li se to stvarno desilo?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: *De facto* isto nije vršila funkcije ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, ne, pitam svedoka?

SVEDOK JOKANOVIĆ: To stanje *de iure*, ono je bilo i *de facto* samo što je bila jedna razlika da posle demonstracija 1981. godine savezni organi su formirali "Združene snage" policije iz svih republika i pokrajine Vojvodine, da pruže pomoć kosovskim organima. U tim "Združenim snagama", kao jedan deo, bile su i snage Srbije pod komandom imenovanog šefa tog štaba od strane saveznog ministarstva, tako da nije bila nadležnost Srbije. Ne znam da l' sam jasan, ili da pokušam ponovo?

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, gospodine Jokanoviću, da li ste vi u svojstvu pokrajinskog sekretara za zakonodavstvo i opštu upravu, vi ste u to vreme se nalazili na toj funkciji, učestvovali u radu na usaglašavanju tih zakona po članu 300 Republike Srbije. Odnosno, da bih ja skratio, to je bio jedini član Ustava koji je omogućavao da Republika Srbija vrši neke funkcije na celoj svojoj teritoriji, ali pod uslovom da se postigne dogovor sa pokrajinama, je li tako? Prema tome, ni to nije norma koja omogućava Srbiji da vrši svoje funkcije. Ali, dakle, po članu 300 je trebalo postizati neke dogovore. Jeste li vi u tome učestvovali?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam od 1978. do 1982. godine, bio pokrajinski Sekretar za zakonodavstvo i opštu upravu i na osnovu člana 300 bila su sadržana neka pitanja koja se jedinstveno uređuju za celu teritoriju Republike Srbije. Međutim, taj član 300 je dosta nejasan i načelno formulisan, tako da ta pitanja, koja bi se trebalo jedinstveno urediti, odnosila su se na osnove tog pitanja, osnovna načela, načela jedinstveni osnovi, pa je u tim razgovorima bilo vrlo teško razlučiti dokle su osnove, dokle su osnovna načela,

jedinstveni osnovi. Ti razgovori sa predstavnicima Srbije i Vojvodine bili su veoma dugi, moram da kažem, mučni i uglavnom su se neuspešno završavali i teško se dolazilo do saglasnosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, uzeću samo jedan primer ...

SUDIJA KVON: Gospodine Jokanoviću, pre nego što krenemo dalje, da li biste mogli da me podsetite na član 300, srpskog Ustava?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja član 300 srpskog Ustava nemam kod sebe, ali su tu nabrojana pitanja koja se mogu jedinstveno urediti u Republici Srbiji. Ali je taj član 300 bio nejasan i načelno formulisan, tako da je u njegovom tumačenju dolazilo do dijametralo različitih stanovišta i stavova. Još, ako mogu?

SUDIJA KVON: Da, ako biste mogli malo da pojasnite “jedinstveno urediti” unutar Republike Srbije. Ako možete to malo bolje da objasnite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo ja ću da vam postavim, gospodine Kvon (Kwon), ja ću da mu postavim nekoliko pitanja. Mislim da će biti efikasnije.

SUDIJA KVON: Da, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je član 300 bio jedini član u Ustavu Srbije na osnovu koga je moglo nešto da se uredi na teritoriji cele republike?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. To je jedini član. Postoji član 305, ali to je bilo, ovaj, dogovorno, paritetno, da istovremeno može isti tekst da usvoji i Skupština Srbije i Skupština pokrajine. To je bio dogovorni zakon, ako je interes.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To su bili potpuno u ravnopravnom položaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Po tom članu 300 Skupština Srbije je mogla da neke stvari uredi načelno na čitavoj teritoriji, je li tako?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali je prethodno to moralo da se definiše sa predstavnicima Pokrajine, je li tako?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Uzeću jedan primer. Možda će biti upečatljiv za gospodina Kvona, i za odgovor na njegovo pitanje. Na primer, o državljanstvu Republike Srbije, jer nije postojalo državljanstvo pokrajina, je li tako?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je, nije postajalo, normalno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Državljanstvo, jer Pokrajina nije država, ali državljanstvo Republike Srbije. Insistirali su da oni odlučuju o državljanstvu Republike Srbije na Kosovu i Metohiji. Je li to tačno ili ne?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Dugo sam ja učestvovao u raspravama o tom zakonu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja, vas molim, da mi odgovorite je li tačno ili ne, pa onda da objašnjavate koliko ste učestvovali.
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno je da su organi Pokrajine zahtevali i zastupali stanovište da oni treba da odlučuju o državljanstvu Republike Srbije, polazeći od onog što sam ranije govorio da za sprovođenje svih zakona nadležni su pokrajinski organi Ö

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ö pa, prema tome i za ovo pitanje državljanstva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, koji je bio smisao, evo, to je nešto sasvim, kako bih rekao, opšte mesto. Koji je bio smisao insistiranja kosovskih vlasti da pokrajina odlučuje o državljanstvu Republike Srbije i za građane koji su na njenoj teritoriji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, bila su dva osnovna razloga. Prvi razlog je da bi se time demonstriralo da je pokrajina *de facto* država, jer ako odlučuje o državljanstvu, onda se poistovećuje sa državom, sa republikom, to je bio jedan razlog. Drugi razlog je bio da ako pokrajina odlučuje onda bi se rešila neka pitanja koja su postojala na Kosovu, a to je da bi mogli dobiti republičko državljanstvo emigranti koji su dolazili iz Albanije i emigranti koji su ostali na Kosovu za vreme Drugog svetskog rata i fašističke, takozvane, "Velike Albanije", a koji su ostali posle toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ovaj drugi cilj je veoma pragmatičan. Dakle, insistirali su da oni odlučuju o državljanstvu Srbije da bi imigrantima iz Albanije, između ostalog i onima koje je doselio Musolini (Benito Mussolini) na Kosovo, dali državljanstvo Republike Srbije. Je li to tako ili nije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Upravo oko toga su bile razlike i oko toga ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je to tako ili nije? Pustite u čemu su bile razlike, je li to tako ili nije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je bio jedan od razloga, je l' prvi, bio je onaj razlog da se demonstrira da je država. Drugi razlog, da pokrajina bude samostalna kome će dati državljanstvo, a kome ne. Znači, tačno je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi, kada su se Albanci iz Albanije doseljavali na Kosovo? Govorim o vremenu o kome vi znate, uopšte, moje pitanje nema nikakve istorijske namere objašnjavanja. Kada su se doseljavali na Kosovo, kakav je odnos kosovskih vlasti bio

prema njima? Da preskočimo onaj veliki broj koji je ostao posle Drugog svetskog rata, koji je naselio Musolini. Šta dalje?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Posle Rezolucije INFORMBIRO 1948. godine i poznato Titovo "ne" Staljinu (Joseph Vissarionovich Dzhugashvili Stalin), kada je on proglašen revizionistom, onda je znatan broj emigranata iz Albanije dolazio na Kosovo bežeći od tog staljinističkog sistema, a i dolazili su i pojedinci, ali dolazile su i čitave porodice, dolazili su čak i sa celokupnom opremom, čak sa stadama ovaca i vrlo su rado prihvatani, jer je to bio politički interes ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da vas prekinem, gospodine Jokanoviću. Oni su dolazili tada masovno, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U početku pojedinačno ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas da odgovarate sa "da" i "ne", a onda da objasnite, ako imate nešto da objasnite. Jesu li dolazili masovno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U početku ne, kasnije da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Da li je s obzirom na čvrstinu režima Envera Hodže, u smislu policijske kontrole sopstvenih građana, bilo moguće lagano i bez problema proći državnu granicu Albanije sa nameštajem, stadima ovaca, goveda i tako dalje, u velikim grupama? Je li to bilo moguće, ili nije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ono što ja znam, nije bilo moguće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li to znači da su oni planski doseljavani u to vreme na Kosovo i Metohiju i od strane režima Envera Hodže?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je tolerisano. Da li je postojao neki plan ja ne znam, ali to je tolerisano. Ljudi su dolazili i rado prihvatani. Ja ne znam da li je postojao plan. Može se pretpostaviti da je to tolerisano. To tako mogu da odgovorim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A emigranti su veoma dobro prihvatani na Kosovu i Metohiji, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Dobro su prihvatani. Dobijali su određenu materijalnu naknadu i politički zadatak je bio da se oni u što kraćem roku integrišu u kosovsko društvo, da im se obezbedi zapošljavanje, tako da je bilo naloga ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, molim vas, samo da jednu pojavu – Da li je tačno da je tadašnja Vlada Kosova, Ministarstvo unutrašnjih poslova ili, ispravite me, ko drugi, otkupljivao imanja Srba i Crnogoraca koji su se iseljavali sa Kosova i besplatno davao Albancima, koji su se doseljavali iz Albanije. Je li to tačno ili nije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Prvo, da kažem, tačno je, ako mi dozvolite još jednu rečenicu ...

TUŽILAC NAJS: Veliki deo ovih pitanja su sugestivna ili tendeciozna. Možda da smo imali mogućnost da vidimo izjavu svedoka unapred, neki od tih odgovora ne bi bili sporni. Ipak, treba da se postigne ravnoteža između sugestivnih pitanja i onoga šta je prihvatljivo i bitno za ono o čemu se ovde govori. Dakle, ovo zadnje pitanje, na primer, gde postoji sugestija da su imanja otkupljivana i besplatno davana Albancima. To nije nešto o čemu ja išta znam i ne bi trebalo da se pitanje postavi na ovakav način.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, o tome smo ranije govorili. Ne smete da postavljate sugestivna pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, "ima mnogo stvari na ovome svetu o kojima vaša mudrost i ne sanja, moj Horacije". Citirao sam Šekspira (William Shakespeare), doduše na srpskom. Ja ne očekujem da gospodin Najs nešto o ovome zna. A drugo, ja nemam obavezu da uzimam prethodne izjave svedoka i da ih dostavljam gospodinu Najsu, kao što vi dobro znate i trebalo bi da mi ne troši

vreme ...

SUDIJA ROBINSON: Zaustavio sam vas, jer ste započeli sa govorom. Pravila zabranjuju postavljanje sugestivnih pitanja. Gospodine Miloševiću, postoji jedna stvar na koju treba da vam skrenem pažnju. Dok ispitujete svedoka, vi treba da budete od pomoći Pretresnom veću. To nije privatni dijalog između vas i svedoka. Pitanja oko Ustava su važna, kao i pitanja oko raspodele moći između savezne vlasti i Pokrajine. Prema tome, treba ispred sebe da imate preveden Ustav, kako biste nam ga pokazali. Mene zanima, na primer, šta se sve nalazi u članu 300. Svrha vašeg ispitivanja je da nas uverite i trebali biste to da imate. Ne znam da li je to dokazni predmet.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najs govori.

TUŽILAC NAJS: To je 526, tabulator 1. Mislim da je to dokazni predmet. Ipak, članovi o kojima se ovde govori nisu uključeni u taj deo dokaznih predmeta, koji su uvršteni u spis. Svakako ne u engleski deo. Možda to postoji na BHS-u.

SUDIJA KVON: Ako pogledate dokazni predmet 132, tamo stoji: "Ustav Srbije", ali to je, možda, novija verzija.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, poenta je sledeća: kada ispitujete svedoka i prikazujete svoje dokazne predmete, onda to treba da nam stavite na raspolaganje. Kada govorite, recimo o članu 300, mi treba da ga imamo u engleskoj verziji. Na taj način biste pojačali svoje dokaze. Presentiranje vaših dokaza bi bilo znatno unapređeno, ako to uradite na pravi način. Moje kolege i ja smo upravo sada razgovarali o tome da ne razumemo baš sasvim ustavna pitanja o kojima govorite, jer nemamo dokumente pred sobom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, dozvolićete da ja verujem da pitanje teksta Ustava ne može biti sporno i da to nije ničija tvrdnja, već tekst Ustava koji je donet i važi u to vreme, a ja ću uvesti, onda, pošto je vama potrebno to, ja ću uvesti to kao dokazni predmet ...

SUDIJA ROBINSON: Naravno da nam je potrebno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imamo jednog sledećeg svedoka. Imamo ovde profesora Ratka Markovića, pa ću to uvesti onda kao dokazni predmet. Nije nikakav problem.

SUDIJA ROBINSON: To pitanje treba da uvedete preko ovog svedoka, jer on daje iskaz koji je vezan za Ustav. Nemojte da čekate na profesora Ratka Markovića.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mogu li da nastavim?

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da ne bi bila sugestivna pitanja. Gospodine Jokanoviću, kako su prihvatani emigranti iz Albanije, u to vreme?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Prihvatani su dobro. Kada su se naseljavali iz Albanije poljoprivrednici koji nisu mogli da se zaposle u preduzećima, onda je bilo nužno da se otkupe imanja da bi se mogli baviti poljoprivredom. Tako da su otkupljena imanja od Srba koji su iseljavali sa Kosova i ta imanja sa celokupnom opremom data su na korišćenje emigrantima koji su došli iz Albanije. Navešću primer. U susednom selu, do mog sela Grmovo (Germove) na Kosovu, svakako, koje se zove Drobeš (Drobesh), otkupljena su imanja od porodice Radenović, od porodice Nikoletić i oni danas žive u mestu Kovače, pored Kraljeva u centralnoj Srbiji, a u selu Drobeš žive, u njihovim ranijim kućama, ovi emigranti iz Albanije sa svojim

porodicama, a sredstva su isplaćena preko pokrajinskog Sekretarijata za unutrašnje poslove.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ja mogu da konstatujem, dakle, da ste vi rekli da je policija Kosova otkupljivala od Srba poljoprivredna imanja i besplatno davala emigrantima Albancima, koji su dolazili iz Albanije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ugovori su sklapani između Sekretarijata za unutrašnje poslove i vlasnika tih imanja i sredstva su isplaćivana iz Sekretarijata za unutrašnje poslove. Verovatno su to bila budžetska sredstva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Citiraću vam ovde jedan paragraph, takođe iz ove, takozvane, Optužnice. To je paragraf 75. Citat glasi: "Tokom osamdesetih godina Srbi su izražavali zabrinutost zbog diskriminacije koju je prema njima sprovodilo pokrajinsko rukovodstvo, na čijem su čelu bili kosovski Albanci. Dok su kosovski Albanci izražavali zabrinutost zbog ekonomske zavisnosti i zahtevali veću političku liberalizaciju i status Republike Kosovo. Od 1981. godine, pa na dalje, kosovski Albanci su izlazili na demonstracije koje su vojska SFRJ i policijske snage Srbije suzbile." Evo, to sam vam dosledno citirao. Molim vas da mi odgovorite šta vi o tome znate?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U odnosu na ovu prvu konstataciju "diskriminacija", to je blaga reč. Bili su pritisci, napadi na ličnost, na imovinu, a bili su i slučajevi i ubistava, tuče, silovanja. Što se tiče ove druge konstatacije, da su Albanci zahtevali političku liberalizaciju, mislim da je to jedan, ovako, termin koji ne odgovara. Oni su zahtevali secesiju od Srbije i "Kosovo Republiku". A da je demonstracije od 1981. godine suzbijala vojska i policija Srbije, to nije tačno. Vojska jeste demonstrirala svoju silu, ali nikada nije ulazila tih godina u obračun sa demonstrantima, jer su se i demonstranti čuvali, kao što sam rekao, od provokacije vojske, a policija Srbije još manje, jer policija Srbije nije imala ingerencije na Kosovu, već poli-

cija Kosova, a kasnije, kada su formirane "Združene snage" svih republika i pokrajina, do 1990. godine ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, gospodine Jokanoviću, to ...

SUDIJA BONOMI: Pitam se da li nešto dodatno može da mi se objasni vezano za ovaj odgovor? Ako je sve šta su hteli, da postanu republika i ako su kao Pokrajina imali sva ovlašćenja, kao i republika, koja je bila svrha demonstracija?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Da se potpuno odvoje od Srbije, da postanu država, samostalna, nezavisna, što im je i danas cilj i glavni zadatak političkih snaga na Kosovu i političkih partija na Kosovu i da ne budu, ni u Srbiji, ni u Jugoslaviji. I, to je bio cilj, "Kosovo Republika" i dugogodišnja ...

SUDIJA BONOMI: Hvala. Nisam dobro bio shvatio vaš odgovor jer sam mislio, kada govorite o republici, da govorite na nivou republike Jugoslavije.

SVEDOK JOKANOVIĆ: I Srbije i Jugoslavije.

SUDIJA KVON: Možete li nešto da objasnite vezano za te "Združene snage" koje ste spomenuli i čiji su delovi bili iz svih republika. Možete li da nam kažete nešto više o tome?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Mogu. Kada nije dozvoljeno policiji Srbije da 1981. godine pomogne svojim kolegama sa Kosova, to sam rekao, onda je traženo rešenje kako da se suzbiju demonstracije, jer policija Kosova nije mogla to da učini. Onda je pronađeno neko kompromisno rešenje da se angažuju pripadnici policije iz svih republika i pokrajina. Znači, iz Slovenije, iz Hrvatske, iz Bosne, Makedonije i Vojvodine. Ja vam mogu navesti konkretne slučajeve gde su koji pripadnici bili. Recimo, u mojoj opštini Vitina (Viti) bili su iz Hrvatske, u

opštini Lipljan (Lipjan) bili su iz Vojvodine, u opštini Uroševac iz Bosne i Makedonije, u Prištini je bilo iz više republika. Te "Združene snage" su pomagale policiji Kosova u stabilizaciji stanja i nedozvoljavanju, ovaj, da dođe do rušenja, uništavanja imovine i svega ostalog što demonstracije nose sa sobom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Što će reći, gospodine Jokanoviću, iz ovog citata gde sam vam citirao njihov tekst, kako su policijske snage Srbije suzbile te demonstracije, to je neistina, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da ne bude shvaćeno kao sugestivno pitanje, ja sam odgovorio da snage Srbije nisu, nije im dozvoljeno da dođu na Kosovo, nego su one mogle doći u onom broju zajedno sa snagama, ovaj, iz svih republika i pokrajina. Tako da snage Srbije nisu suzbijale demonstracije, nego snage Kosova i "Združene snage."

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, gospodine Jokanoviću, nadam se da je to dovoljno jasno.

SUDIJA KVON: Kada su ustanovljene te "Zajedničke snage"?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Te "Zajedničke snage" su ustanovljene posle 1981. godine, jer demonstracije 1981. godine nisu mogle da budu suzbijene od strane milicije Kosova, pa je, koliko se sećam, 1. marta odgovarajući organ Pokrajine doneo odluku da se angažuje vojska i da tenkovi izađu na ulice. I vojska je izašla 1981. godine na ulice sa tenkovima i obezbedila ključne objekte državnih organa u Pokrajini, jer to policija Kosova nije bila u stanju da uradi i, ovaj, uveče, tog dana, su bili i avioni koji su leteli nad Prištinom u niskom letu, a bila je i zabrana kretanja. Ja sam bio član Izvršnog veća i mogu vam pokazati iz tog perioda, baš sam poneo sa sobom, ako dozvolite, legitimaciju koju sam ja imao da bih mogao da se tih dana slobodno krećem. Da li da to pokažem?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, da, samo izvolite. To je vaša originalna legitimacija iz tog vremena?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam gde se to stavlja?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa možete da stavite na grafoskop, pomoćiće vam poslužitelj.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam, ovaj, baš vešt.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pomoćiće vam poslužitelj.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gde gledam ja? Ovde. Vidi se "Leje zyrtare" to je na albanskom, "Službena propusnica" ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, morate da pokazujete na grafoskopu.

SVEDOK JOKANOVIĆ: A, evo ovde. "Leje zyrtare", to je "Službena propusnica" na albanskom, jer prvo ide tekst na albanskom, pa na srpskom. *Shoku* (Drug) Vukašin Jokanović i kaže, "angažovan je na obavljanju određenih zadataka", pa ide u "Izvršno veće Kosova, zbog čega mu dozvoliti pristup" i onda dodato, "slobodno kretanje". Ovlašćeni radnik, pečat sa grbom SFRJ, jer je tada vojska čuvala Izvršno veće, Skupštinu Kosova, banku, jer je postojala opasnost i najave da demonstranti žele da zauzmu ključne objekte na Kosovu. Tako da ni ja, kao član Izvršnog veća, bez ove službene propusnice nisam mogao da uđem u zgradu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li imate kakve potrebe da pogledate ovu propusnicu i da se ona uvede ili je dovoljna ovakva ilustracija? Recite mi, gospodine Jokanoviću, kakav je bio obim i priroda demonstracija albanskih separatista 1981. godine? Kakvi su im onda bili zahtevi i parole?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Demonstracije 1981. godine, po svojoj masovnosti i po svojoj agresivnosti, bile su mnogo masovnije nego demonstracije 1968. godine. Ali se ipak mogu okarakterisati

kao kontinuitet delovanja, jer su parole i zahtevi bili isti "Kosovo Republika" i "Ujedinjenje", s tim što su sada bile mnogo masovnije i sa više agresije. Tako da je 1981. godine bilo i žrtava i na strani demonstranata, a i na strani pripadnika javnog reda i mira. Ja mogu reći i koliko je tih žrtava bilo. U tim demonstracijama je poginulo devet demonstranata, dva pripadnika organa unutrašnjih poslova i na desetine je povređeno pripadnika unutrašnjih poslova, ali i demonstranta. Upaljeno je više vozila, polomljeni su izlozi, načinjena znatna šteta. Te demonstracije su bile najagresivnije 2. aprila 1981. godine, kada je vojska pozvana da zaštiti ključne objekte i institucije države u Pokrajini.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gde su bile najžešće demonstracije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Najžešće demonstracije su bile u Prištini 2. aprila 1981. godine, jer je tog dana, pored demonstracija koje su organizovali u drugim gradovima, tog dana iz drugih gradova, iz Podujeva, koji je u blizini, kao i drugih gradova, pristizali demonstranti i masa je išla prema Prištini, tako da je bilo veoma teško zaustaviti te demonstrante i da nije bilo, ovaj Ö Snage policije Kosova nisu to mogle da zaustave i tek je na pojavu vojske i obezbeđenjem ključnih objekata od strane vojske, aviona koji su leteli, ovaj ... Te demonstracije su počele uveče, tek uveče, negde oko 20:00 časova, da se smiruju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Jokanoviću, samo da ubrzamo. Kakav je bio odnos političkih organa prema demonstracijama. Kad govorimo o političkim organima, mislim i na pokrajinske i na republičke i na savezne, kakav je bio odnos političkih organa prema demonstracijama?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U početku je bio sličan odnos kao i 1968. godine. Pokušaj zataškavanja. Da se radi o grupi studenata koja je nezadovoljna sa hranom, sa uslovima, smeštajem. Ali kad su te demonstracije uzele takvog maha i kada je pokrajinsko rukovodstvo videlo da su i oni u pitanju, da se ruše i njihove funkcije

i položaji i privilegije koje imaju, onda su organi Pokrajine veoma oštro i veoma žestoko osuđivali te demonstracije. Jedna od najtežih kvalifikacija u takvom političkom sistemu bilo je kontrarevolucija, a visoki rukovodioci Kosova, jedan od najbližih saradnika druga Tita, je tako oštro osuđivao demonstrante da je rekao da su oni najveći neprijatelji albanskog naroda i da su ološ, o čemu postoje ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: O čemu postoje zapisnici.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Zapisnici. Inače onda su drugi organi, takođe veoma žestoko osuđivali te demonstracije, Pokrajinski komitet, Centralni komitet Saveza komunista i tražena je odgovornost od pokrajinskog rukovodstva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li i u tim demonstracijama pominjan Enver Hodža ili druge neke ličnosti, albanske?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa pominjane su ličnosti iz istorije. Pominjano je "Ujedinjenje", "Kosovo Republika". Znači, demonstracije 1981. godine su, po svom cilju i po svojim zahtevima, iste one koje su bile i 1968.godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ni tada Srbija nije imala nikakve nadležnosti, niti je Srbija mogla da suzbija te demonstracije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije imala nadležnosti i nije ona mogla da suzbije te demonstracije, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo kod građana koji su kritikovali i postavljali pitanje šta je Srbija, je li republika, je li ona može da štiti svoje teritorijalni integritet, je li ona može da zaštiti svoje građane, imovinu ličnu ili državnu? I upravo tada počinju zahtevi, kritike, da se mora promeniti taj Ustav koji Republici ne daje nikakva prava, da na svojoj teritoriji zaštiti svoje građane, imovinu i da sačuva svoj teritorijalni integritet.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Jokanoviću. Dakle, ova rečenica iz paragrafa 75, koja kaže: "Policijske snage Srbije suzbile" je netačna.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Policijske snage Srbije nisu sigurno. To je netačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Objasnili ste kako je rešavano suzbijanje tih demonstracija. Da li ste bili dovoljno precizni ko je rukovodio ovim "Združenim snagama" policije, koje su došle u pomoć policiji Kosova? Ko je rukovodio njima?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Rukovodio je, ja se sad ne mogu trenutno setiti imena, rukovodio je jedan pripadnik savezne policije iz Hrvatske. A specijalnom jedinicom rukovodio je Slovenac koji se zove Franc, koji je imao, sada se sećam, jednu veoma žestoku akciju u selu Prekaze (Prekazi i Poshtem), kada se jedna porodica zabarikadirala u kući, gde su poginuli neki milicionari. Milicionari su opkolili kuću, ali se iz te kuće stalno pucalo. Ta specijalna jedinica iz Slovenije, kojom je komandovao Franc, je veoma žestoko reagovala, upotrebila helikoptere, pozvala članove porodice da napusti tu kuću, a one koji su pružali otpor, koji nisu hteli, je likvidirala i na kuću se iz helikoptera delovalo, vrlo žestoko.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je bilo u Prekazu ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U Prekazu 1981. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A opet u Prekazu, 1998. godine, opet se pucalo na policiju, opet je došlo do sličnog sukoba, samo što je sada taj sukob na drugi način tretiran. Da li se toga sećate?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja ovog prvog Prekaza znam, jer sam tada bio na Kosovu i lično sam, kao član Izvršnog veća, još sa dva člana iz pokrajine, išao u to selo i video tu kuću. Ovaj drugi slučaj, tada nisam bio na Kosovu, to znam iz sredstava informisanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, neću vas onda o tome pitati. Ovaj prvi slučaj iz Prekaza ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Taj mi je poznat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ö je brat blizanac ovog drugog, pa se može videti lako. A recite mi, molim vas, dakle, taj koji je inter-

venisao tada u Prekazu ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, za zapisnik, možete li da ponovite godinu? U zapisnik je ušla 1998.godina.

SVEDOK JOKANOVIĆ: 1981. godina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: U Prekazu, ovo što svedoči gospodine Jokanović je 1981. godina. To je 1981. godina. Ja sam pomenuo, takođe, Prekaze iz 1998. godine. 1998. godine vi imate isti događaj u Prekazu, 1998. godine, kada je likvidirana grupa Adema Jašarija (Adem Jashari) koja je, takođe, pucala na policiju, a ta grupa je, inače, pobila mnogo Albanaca i Srba pre toga. To je bilo 1998. godine.

SUDIJA KVON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: 1991. godine dejsvovala je specijalna jedinica savezne policije, kojom je komandovao Slovenac, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. To bi sada mogla da se nazove antiteroristička jedinica. Tada se zvala specijalna jedinica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Recite mi sada, gospodine Jokanoviću, kakve su bile posledice demonstracija 1981. godine ...

SUDIJA BONOMI: Da zaustavimo. Gospodine Jokanoviću, kada govorite o tome da je neko otvorio vatru 1981. godine, da li mislite na to da je napadnuta policija ili da je policija otvorila vatru?

SVEDOK JOKANOVIĆ: 1981. godine je bilo upotreba vatrenog oružja i od strane demonstranata. Prvo su demonstranati upotrebili oružje, po izjavama Staneta Dolanca, Slovenca, koji je tada bio najodgovorniji za bezbednost u Jugoslaviji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, gospodine Jokanoviću, vi ste političar i vi govorite, kako bih rekao, nekad uopštenim jezikom. Vi sad kažete, na primer, Stane Dolanc je bio najodgovorniji. Zašto ne kažete, Stane Dolanc je bio savezni ministar policije. To je njima mnogo jasnije nego kad kažete najodgovorniji. Tačno je i jedno i drugo, ali je preciznije reći da je bio savezni ministar policije i da je bio Slovenac, to je tačno.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Bio je Slovenac, bio je savezni ministar policije, a bio je i na drugim odgovornim mestima, kasnije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vrlo dobro. Možemo li dalje da idemo?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću ...

SUDIJA BONOMI: Želeo sam da kažem da svedoku treba dati priliku da odgovori na pitanje, ukoliko to želi, da bi dao potpuni odgovor na pitanje, koje sam mu postavio. Smeta mi kada optuženi prekida svedoka koji odgovara na moje pitanje. Dakle, da li imate još nešto da kažete, da biste upotpunili vaš odgovor na moje pitanje?

SVEDOK JOKANOVIĆ: U toku demonstracija 1981. godine upotrebjeno je vatreno oružje i od strane demonstranata, ali i od policije, kao odgovor. Poginulo je devet demonstranata, dva policajca. U selu Prekaze upotrebjeno je oružje od Albanca koji se zabarikadirao u kući i pucao iz kuće na policiju. Policija, da ne bi imala žrtve je opkolila kuću i napravila je zaklone i nije mogla da interveniše u kući, onda je pozvana specijalna jedinica, kojom je komandovao Franc, Slovenac, koja je likvidirala taj punkt, tu kuću, iz koje je pružan otpor prema policiji i iz koje je pucano i otvarana vatra prema policiji.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, sada ste obradili dokaze o demonstracijama iz 1968. i 1981. godine i pretpostavljam da ćete se sada pozabaviti 1998. godinom. Sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Miloševiću.

prevodioci: Mikrofon za gospodina Miloševića. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, ovi događaji iz 1981. godine, demonstracije koje ste već pominjali, kako su se one odrazile na život i položaj Srba i Crnogoraca i drugog nealbanskog stanovništva u Pokrajini?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vrlo negativno jer su poremećeni međunacionalni odnosi još više, jer je stvorena nesigurnost, stvorena je bezperspektivnost. To se vrlo negativno odrazilo na ukupno stanje na Kosovu, jer su Srbi i posle toga bili izloženi raznim oblicima pritisaka na ličnost, na imovinu i na rušenje nadgrobnih spomenika, poljske štete, paljenje Pečke patrijaršije, pa čak u jednom slučaju i provociranje, uvreda i napad na tadašnjeg vladiku raško-prizrenskog Pavla, današnjeg patrijarha, kada mu je grupa mladića oborila kamilavku u Prizrenu (Prizren).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li se sećate slučajeva ubistava iz tog vremena? Da li je bilo toga?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je ubistva. Ja se sećam nekih slučajeva, koji su posebno bili karakteristični. To je ubistvo u selu Meća (Meqe) kod –akovice (Gjakove). To je bila jedina srpska kuća u tom selu. Ja sam, po nalogu tadašnjeg predsednika Predsedništva Kosova otišao da posetim tu porodicu, jer se on pisom obratio najvećim organima Federacije, Republike Srbije i Kosova, da će uskoro biti ubijen. Ja sam sa još jednim Albancem, koji je bio predsednik Komisije za predstave i pritužbe, posetio tu porodicu, a zatim otiš'o u opštinu –akovicu i tražio za njega zaštitu od strane opštinskog Ssekretarijata za unutrašnje poslove. Na žalost, ubrzo je Miodrag Šarić bio ubijen, u svom dvorištu, pored svoje kuće, jer je već bio pripremio materijal za gradnju i obnovu svoje stare kuće. Znači, imao je staru kuću i ja sam u njoj bio. Drugi slučaj,

to je Danilo Milančić. To je Samodreža (Samodrezhe) kod Vučitrna (Vushtrri), gde je ubijen jedan mladić, a pre toga je ubijen i njegov otac. To su slučajevi koji su bili, ovako, jako zastupljeni u javnosti i u štampi i o kojima se i dosta pisalo. Ili slučaj Martinovića u Gnjilanu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Hvala, gospodine Jokanoviću. Kad ste vi čuli izraz "etnički čisto Kosovo"?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Taj izraz sam čuo u zvaničnim dokumentima pokrajinskih političkih organa. U zvaničnim dokumentima političkih organa Jugoslavije je taj termin upotrebljen nakon 1981. godine, da je cilj separatista i albanskih nacionalnosta stvaranje etnički čistog Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Recite kako su se organi Pokrajine, Republike i SFRJ odnosili prema problemima iseljavanja Srba i Crnogoraca, koji su se tada zaoštrili?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Do 1981. godine ta tema je bila tabu tema. Niko je nije otvarao i žmurilo se pred tim problemom. Od 1981. godine taj problem je aktuelizovan. Tim problemima su se bavili i pokrajinski organi i savezni organi i republički organi i ocenili su taj problem i doneli konkretne mere i zaključke u cilju zaustavljanja iseljavanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ko je doneo mere?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mere je donela Skupština Kosova. Mere je donela savezna Skupština, mere je donelo Izvršno veće ili Skupština Srbije. Mere su donosili i drugi politički organi u Savezu komunista i Socijalističkom savezu, tako da je to pitanje aktuelizovano i našlo je mesta u brojnim dokumentima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Jokanoviću, da li su sve te mere zaustavile talas iseljavanja Srba i Crnogoraca sa Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Na žalost, nisu. Te mere nisu davale očekivane rezultate i, kada je ocenjivano sprovođenje tih

mera, korišćen je termin “nedovoljna aktivnost”, “neefikasnost” i “oportunizam”, u sprovođenju tih mera. Tako da je iseljavanje posle tih mera nastavljeno i pored tih mera koje su obavezivale organe unutrašnjih poslova, pravosudne organe i sve druge organe uprave.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li su se Srbi i Crnogoraci posle tih mera osećali zaštićenim?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisu se osećali zaštićenim, naprotiv. Posle 1981. godine stvorio se još veći nemir i u nešto kasnijim godinama, već od 1982. godine počinje, takozvano, okupljanje Srba i Crnogoraca, koji se okupljaju u svojim mestima povodom raznih povoda, da bi ukazali na probleme sa kojima se susreću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad kažete “raznih povoda”, na koje povode mislite? Kakav karakter povoda mislite, jer ljudi se okupljaju i povodom svadbe i ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Ako bi se desila neka tuča, neko silovanje, neko hapšenje, ili čak ako bi bila neka poseta od strane Komisije za predstavke i pritužbe, tako je bila jedna Komisija svih saveznih organa, koja je obilazila opštine i razmatrala predstavke, koje su građani upućivali ... I kada bi ta Komisija došla, primera radi, u moju opštinu Vitina, odmah bi se, to ima u materijalima, odmah bi se sakupio veliki broj građana koji bi iznosio svoje probleme, da ti ljudi, koji su došli, da se upoznaju sa stanjem i da čuju i druge probleme. Tako da je bilo okupljanja na više mesta na Kosovu, a kada ni to nije dalo određene i očekivane efekte i rezultate, Srbi su se odlučivali na žalbu, na odlazak u Beograd da se žale, da traže pomoć i pravdu i zaobilazili su republičke organe jer su bili razočarani u ponašanju republičkih organa, jer su oni mislili da je Republika ta koja treba da ih zaštiti, nego su odlazili u saveznu Skupštinu i kod rukovodioca koji su bili u saveznim organima. Takvih odlazaka u Beograd bilo je više.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kakvo je bilo stanje na

Univerzitetu u Prištini u to doba, al' vrlo kratko, molim vas?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, Univerzitet u Prištini (Univerziteti i Prishtines) je formiran od strane beogradskog univerziteta i najpre su se formirali pojedini fakulteti, a kasnije je nastao univerzitet, ali taj univerzitet se postepeno pretvarao u, pre svega, albanski univerzitet, a nastava na srpskom jeziku je potiskivana i profesori su se žalili. Ja sam ih kao predsednik Skupštine primao na razgovor. Izneli su niz problema sa kojima se susreću. To su problemi majorizacije i, takozvanih, "ključeva". To su ključevi oko upisa, ključevi oko zastupljenosti u određenim organima prema nacionalnoj strukturi stanovništva, što je nastavu na srpskom dovodilo u jedan neravnopravan položaj. Ta nastava je bila u položaju da je nastava iz nužde koja treba postepeno da nestaje, jer je bila ograničena kvota upisa studenata van Kosova, a na Kosovu je bilo sve manje stanovništva koje se iseljavalo, tako da je nastava na srpskom jeziku bila ugrožena. I u periodu od 1981. do 1988. godine, 60 profesora srpske i crnogorske nacionalnosti je napustilo univerzitet i iselilo se van Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, kako je ostvarivan u to vreme ekonomski razvoj Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ekonomski razvoj Kosova je u periodu, od, tamo pri kraju šesdesetih godina, od kako ja, ovako, neposredno, ovaj, učestvujem u radu, posebno od 1970. godine, kada sam bio predsednik opštine, ostvarivan je izuzetno dinamičan i brz razvoj Kosova i Metohije, koje je bilo najnerazvijenije područje u Jugoslaviji. Tako da je napravljen jedan čitav preporod Kosova za dve decenije, koje je drugim narodima trebalo sigurno jedan vek, ili više. Tako da je iz stanja, gde je bio ogroman broj nepismenih, gde nije bilo industrije, gde nije bilo infrastrukture, školskih objekata, da je u tom periodu, zahvaljujući "Fondu za razvoj nerazvijenih", ovaj, izgrađen veliki broj objekata u privredi i u infrastrukturi i u društvenim delatnostima. Naveo bih primer moje opštine. Za vreme mog mandata izgrađeno je više fabrika i broj zaposlenih u tim fabrikama je dupliran. Tih cifara se tačno sećam: od 3.800 radnika koji su radili, kada sam ja napustio funkciju bilo je 9.000 .

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Kad su nastale prve inicijative za promenu Ustava Srbije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa prve inicijative sa kojima sam se ja susreo direktno su nastale posle demonstracija 1981. godine, jer su, pored ostalih razloga, o kojima sam govorio, sve se više čule kritike na taj Ustav i sve je više bilo predloga da se taj Ustav mora promeniti i da je, pored ostalog, i on uzrok za takvo stanje na Kosovu. I 1981. godine već se najavljuje nužnost preciziranja promena određenih odredbi Ustava. Time se bave savezni organi, republički organi i pokrajinski organi i 1982. i 1983. godine i zaključci Centralnog komiteta Jugoslavije. 1984. godine je napravljena jedna analiza o ostvarivanju jedinstva i zajedništva u republici Srbiji, gde je po svim oblastima ukazano i pokazano kako se ostvaruje jedinstvo i zajedništvo i problemi koji se javljaju i šta, eventualno, u pojedinim odredbama treba promeniti i precizirati.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Recite mi kad je započeo rad na tekstu nacrtu amandmana na Ustav Srbije i koliko je trajao? Kad je započeo rad na tekstu nacrtu amandmana na Ustav Srbije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja bih govorio ono u čemu sam ja neposredno učestvovao. Ja sam prvi put učestvovao na sastanku Radne grupe Predsedništva Srbije, zajedno sa mojim kolegama Albancima ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo, samo, momenat. U kom svojstvu ste vi učestvovali u Radnoj grupi Predsedništva Srbije? U svojstvu predstavnika Kosova ili vas je pozvalo Predsedništvo Srbije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Svakako u svojstvu predstavnika Kosova. Ja sam bio član Predsedništva Kosova zadužen za ustavnu materiju, za politički sistem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I koliko vas je sa Kosova ukupno učestvovalo u toj grupi?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Na prvom sastanku dva. To je

bio potpredsednik Izvršnog veća, takođe za oblast prava i ustava, a kasnije se uključio i doktor, profesor sa prištinskog univerziteta, takođe, i jedan i drugi Albanci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je bilo 1986. godine. To je bilo u Botičevoj ulici, u Vladi Republike Srbije. Tim sastankom ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, molim vas, ko je tada predsedavao tim sastankom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Taj sastanak je zakazao i njime predsedavao tadašnji predsednik Predsedništva Srbije Ivan Stambolić, a iz Vojvodine je učestvovao isto član Predsedništva, moj kolega Vujadinović.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, da li je iz Vojvodine sastav bio nacionalno mešoviti?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Iz Vojvodine je bio identičan, ovaj, Vujadinović, on je verovatno Srbin, ili Crnogorac, ne znam šta je. Bio je i Sekretar za zakonodavstvo. Ne znam šta je po nacionalnosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Dakle, rad na tekstu amadmana počeo je 1986. godine, amadmana na Ustav Srbije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je ono u čemu ste vi učestvovali?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. 1986. godine sam učestvovao kao član Predsedništva, a ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E, sada mi recite, da li je ta Radna grupa, koja je formirana i Ustavna komisija, koja je formirana, morala da vrši konsultacije sa javnošću, odnosno kako se onda to govorilo,

sa svojom bazom, sa svojom izbornom bazom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je bilo neophodno. Mi nismo bili tamo slobodni strelci koju su mogli da zastupaju neka svoja mišljenja, nego bi i pre sastanka, a i nakon sastanka, koji bi održali na toj Grupi, bili dužni da informišemo Predsedništvo, odnosno Predsedništvo Kosova, Ustavnu komisiju Kosova, Predsedništvo pokrajinskog komiteta Kosova koji bi na bazi naših informacije zauzimali stavove. Mi smo te stavove ponovo prenosili i pokušavali da usaglašavamo. I postojao je veliki broj sastanaka po svakom od tih pitanja i na nivou Pokrajine radi usaglašavanja i dogovora sa svojom bazom, kako smo mi govorili, a i sastanaka zajedničkih sa predstavnicima Srbije i Vojvodine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači rad na samom tekstu, koji ste imali na stolu i Ustavnoj komisiji, kojom je predsedavao Ivan Stambolić, tadašnji predsednik Predsedništva, počeo je 1986. godine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 1986. godine je počela izrada predloga, pravac i obim promena. U tom predlogu se sadržalo šta se eventualno treba promeniti i u kom obimu, a kada je taj posao završen i kada je usvojen takav predlog, onda je taj posao prenet na Ustavnu komisiju Republike Srbije i na Ustavnu komisiju Kosova i Ustavnu komisiju Vojvodine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad je posao prenet na Ustavnu komisiju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 1987. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. 1987. godine je prenet na Ustavnu komisiju. Ovde u paragrafu 79, ovog papira, koji vam ja citiram, koji su pripremili na drugoj strani. U paragrafu 79 stoji, citiram vam: "Početkom 1989.godine", dakle, ovde kaže početkom 1989. godine, "Skupština Srbije je predložila amandmane na Ustav Srbije kojima će Kosovu biti oduzeta većina autonomnih ingerencija,

uključujući i kontrolu nad policijom, obrazovnom i ekonomskom politikom, kao i pravo veta na dalje promene Ustava Srbije". Završio sam citat. Molim vas, vaš komentar o tome?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da budem što kraći. Na promeni Ustava se radilo veoma dugo. Tri godine su trajali poslovi na usaglašavanju. A 1989. godine je donet nacrt od strane Skupštine koji je išao na javnu diskusiju. To je posle jednog mukotrpnog rada i usaglašavanja i uključivanja svih organa u pokrajini Kosovo, Vojvodini i Srbiji. Međutim, tim nacrtom pokrajini Kosovo nije oduzeta većina svojih nadležnosti. Sve nadležnosti Pokrajine su ostale, koje je Pokrajina imala, samo su tim amandmanima vraćeni Srbiji nekoliko funkcija iz oblasti narodne odbrane, unutrašnjih poslova, a ne unutrašnjih poslova u celini, nego samo kada je u pitanju bezbednost republike kao celine i određena procedura zajedničkog delovanja sa organima Pokrajine, a celokupna bezbednost je i dalje ostala na nivou Pokrajine. Tim nacrtom nije niučemu promenjen položaj Pokrajine u Federaciji. Federacija je ostala ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dobro, gospodine Jokanoviću, znači ovo što sam vam citirao, "oduzeta većina autonomnih ingerencija, uključujući i kontrolu rada nad policijom, obrazovnom i ekonomskom politikom," iz ovoga što vi kažete, to nije tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno. A što se tiče prava veta, to nisam odgovorio. Sa nacrtom amandmana, odnosno, kada su usvojeni amandmani nije postojalo prava veta, već je pravo veta zamenjeno jednom složenom procedurom promene Ustava Srbije. Umesto prava veta, čime je Srbija bila lišena osnovne svoje funkcije, ustavotvorne, koju svaka republika ima, amandmanima je predviđena složena procedura da ako se ne postigne saglasnost, odlaže se, Skupština ne može da izvrši promenu, odlaže se za šest meseci, pa ako se u tom roku ponovo ne postigne saglasnost i ima suprotno mišljenje neka od pokrajina, onda Skupština Srbije ponovo ne može usvojiti Ustav, već se to može, pardon, izvršiti samo na referendumu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali, znači, ipak je rešenje ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ali je pronađeno rešenje i izlaz iz blokade, iz veta, kroz složenu proceduru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je sve to što se radilo, radilo tako da su uključeni bili aktivno politička rukovodstva na nivou Jugoslavije, federalni organi?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Taj posao ne bi mogao da se obavi i ne bi moglo da dođe do promena bez direktnog i aktivnog uključivanja organa Federacije, posebno Saveza komunista Jugoslavije, koji je bio najautoritativniji organ i integrativni faktor funkcionisanja zemlje. Poznati su stavovi Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Na više sednica, IX, XVI, a posebno je značajna XVII sednica CK SKJ i tačka 5, koja je decidno utvrdila da Srbija treba da vrši jedinstvene državne funkcije na celoj teritoriji, a da se ne menja položaj Pokrajine, kao činilac federacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Jokanoviću, vi ste ovde dali među dokumentima, i ja molim da imate u vidu, da je to dokazni predmet 964, koji vam je blagovremeno dat i na engleskom jeziku. Ovde vam piše u ovom podsetniku *“exibits for Vukašin Jokanović”* (dokazni predmeti za Vukašina Jokanovića), to je tačka 6, *“document title”* (naslov dokumenta), *“Politika SKJ na Kosovu, Priština”*. On sadrži sve ove stavove raznih organa, političkih, na nivou Federacije, Srbije, Jugoslavije, koji su se odnosili na ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, dokument koji ste upravo predali, šta je to?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovo je dokument Saveza komunista Kosova koji je obuhvatio politiku Saveza komunista Jugoslavije na Kosovu, gde se nalaze originalni zapisi raznih političkih sastanaka koji su tretirali pitanje ustavnih promena i, uopšte, političke situacije na

Kosovu.

SUDIJA ROBINSON: Da li ćete se pozivati na određene delove tog dokumenta, obzirom da nije preveden?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovo je dato dovoljno unapred, ali ja ću da citiram. Nemam vremena da se mnogo zadržavam. Ali, evo, na primer, citiraću vam sastanak koji je ...

TUŽILAC NAJS: Želim samo da prekinem na trenutak. Izgleda da postoji zabuna u vezi da li postoji prevod. Mi nikada nismo dobili prevod ovog dokumenta na engleskom. Dobili smo mnoge druge dokumente koji su prevedeni na engleski, ali ne i ovaj.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, kažete da je to unapred predato na prevođenje. Koliko vremena unapred?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne znam, moram da vam kažem da ne znam koliko je vremena ranije predato.

SUDIJA ROBINSON: Ali, morate da znate. Takav stav nije prihvatljiv. Ako nameravate da se oslonite na taj dokument, znate kakvo je pravilo, dokument mora biti preveden na jedan od radnih jezika.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, mogu li, da ne gubimo vreme, gospodine Robinson, mogu li da citiram nešto iz ovog dokumenta, ili ne mogu? Ako kažete da ne mogu, ići ću dalje da pitam svedoka i vi možete da kažete da ovo nije prevedeno na vreme ...

SUDIJA ROBINSON: Razmotrićemo to.

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u svetlu činjenice da ste

vi dokument predali na prevođenje pre izvesnog vremena, iako smo mi shvatili da se od vas tražilo da identifikujete određene delove za prevod, a niste u poziciji da to uradite, dozvolićemo da se pozivate na pasus, ako je kratak, jer to sada prevodioci moraju simultano da prevedu. Na koji pasus želite da se pozovate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo, gospodine Robinson, preskočiću, na primer, sve ono što sam ja govorio. Citiraću samo sa 42 strane šta je govorio tadašnji predsednik Predsedništva Saveza komunista Jugoslavije, inače Hrvat, koji je, takođe, na tom sastanku učestvovao, a odnosi se i na promenu Ustava i tako dalje. Samo par citata, inače prilično nenaklonjen srpskom rukovodstvu u to vreme, Stipe Šušar, krajnje nenaklonjen. On kaže, jedan sasvim kratak citat ...

prevodioci: Molimo da čitate polako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Uvažiću prevodioce. Kaže: "Naš glavni problem je da kroz sve ove godine, od provale albanskog nacionalizma sa tim kontrarevolucionarnim zahtevima, od 1981. godine na ovamo, nismo izvršili taj dubinski preokret, nismo izmenili stanje na bolje, nismo postigli jednu stabilizaciju". Pa dalje: "Zajedno sa Albancima, koji su u golemoj većini u ovoj Pokrajini, žive Srbi i Crnogorci, koji se osećaju najugroženiji i jesu najugroženiji, a onda Muslimani, kojih ima značajan broj i Romi i Hrvati i svi drugi." Pa onda dalje, on govori o tome: "Smešne su rasprave koji je nacionalizam opasniji. Na Kosovu je sto puta opasniji albanski nacionalizam".

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se što stvaram tehničke poteškoće, ali mislim da, ako ćemo citirati ili vaditi odlomke iz dokumenta na srpskom, onda, kao što smo radili ranije, treba da uradimo i sada, a to je da se dokument stavi na grafoskop.

SUDIJA KVON: Na grafoskopu je.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se, nisam pratio. Treba da sednem, ali mislim da to treba da pročita optuženi.

prevodioci: Prevodioci mole da se kažu strane na kojima se nalaze odlomci, koji se navode.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, molim vas, da za svaki citat kažete na kojoj se stranici nalazi tako da bi prevodioci mogli da prate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa ja sam to rekao. Počeo sam sa strane 42 jedan citat i onda ovaj mali citat na strani 44, a čitao sam vrlo polako i ovo nije sastanak u Srbiji, nego je sastanak jugoslovenskog političkog vrha koji je održan u Prištini, a ovo govori predsednik tog jugoslovenskog političkog vrha, u to vreme Hrvat, predsednik Predsedništva Saveza komunista Stipe Šušar i na strani 46 on govori da je dobro što se odigralo u Skupštini Srbije oko promene ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, imajte na umu da prevodioci prate tekst preko grafoskopa. Možete li da proverite da li se na grafoskopu vidi relevantan deo dokumenta, ili ne?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na grafoskopu, ako deo kreće sada, gospodine Jokanoviću, molim vas, okrenite 46 stranu, sad sam dotle došao, 46 stranu, na kraju prvog stupca, na 46 strani, "tadašnji predsednik", dakle, kaže, da završim: "Mislim da je dobro što se juče i kako se juče odigralo u Skupštini Srbije oko promena Ustava. Pre svega, nije mi jasno zašto toliko albanske mase na Kosovu misle da se tu nešto ključno izmenilo, jer promene se odnose na pet-šest stvari za koje je normalno da ih Srbija dobija u nadležnost kao država. Ako se nećemo pomiriti sa činjenicom da Srbija nije sastavljena od tri države, odnosno, ako dve pokrajine mogu prerasti u države i biti države. Savez komunista Jugoslavije je to spoznao 1985. godine, kada je formirao Radnu grupu za odnose i zajedništvo u

Srbiji i izašao sa dokumentima” i tako dalje, da ne dužim. Dakle, ovo što se događalo u tadašnjem političkom vrhu Jugoslavije potpuno se podudara sa onim što je sada svedok, gospodin Jokanović, ovde govorio. Ja sam ga pitao: “koliko je bio uključen politički vrh Jugoslavije u sve ove događaje” ...

SUDIJA ROBINSON: Zaustavio sam vas. Postavite pitanje svedoku.

SUDIJA BONOMI: Pre nego što to uradite, da li biste mogli da mi objasnite o kakvom je dokumentu reč?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je sastanak političkog partijskog vrha Jugoslavije održan u Prištini i to je govor na tom sastanku predsednika Predsedništva Saveza komunista Jugoslavije, doktora Stipe Šuvara iz Hrvatske, na koju je tada bio i red da daje predsednika i koji o tome govori. I reč je o stavu tadašnjeg jugoslovenskog, dakle, ne srpskog političkog vrha, nego jugoslovenskog. A, onda posle, na strani 47, ja sam, kažem, namerno radi vremena preskočio svoje izlaganje, al’ ga vi imate ovde i možete ga pročitati u celini, ako vas bude interesovalo, su zaključci Predsedništva pokrajinskog komiteta, to je dokument, znači, Kosova. Gospodine Jokanoviću, tada su u pokrajinskom komitetu većinom bilo Albanci, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ovo su zaključci Predsedništva pokrajinskog komiteta od 28. februara 1989. godine. Na strani 47, u tački 2, oni se pozivaju na stavove Predsedništva SFRJ. Dalje, u tački 5: “Predsedništvo pokrajinskog komiteta Kosova”, to je na strani 48, radi prevodilaca, na kraju je prvog stupca: “Predsedništvo pokrajinskog komiteta Kosova još jednom naglašava da podržava promene Ustava Srbije i traži da se one što pre donesu, kako bi Socijalistička Republika Srbija svoje funkcije i nadležnosti mogla ostvarivati na celoj svojoj teritoriji, jer se tim promenama ne dovode u pitanju autonomnost Pokrajine i ravnopravnost naroda i narodnosti.” Neću dalje da citiram jer mi je vreme zaista ograničeno,

ali jasno je, dakle, kakav je bio stav jugoslovenskih organa, politički, samog vrha u tom trenutku i, evo, citirao sam vam i zaključak pokrajinskog komiteta, čiju su većinu, u tom trenutku, činili Albanci i predsednik pokrajinskog komiteta je bio Albanac i većina članova tog Predsedništva. Gospodine Jokanoviću, da bi Skupština Srbije mogla da izmeni Ustav Srbije bilo je neophodano, dakle, da obe pokrajine daju saglasnost za takve promene, je li to tako, ili ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, da li je bila potrebna saglasnost Skupštine Srbije da bi Skupština Pokrajine donela i promenila svoj Ustav?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije bila potrebna saglasnost Srbije. Pokrajina je mogla sama da menja i da donosi svoj Ustav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, sada ćemo doći na neka sasvim direktna pitanja, s obzirom da ste vi, što ste maločas potvrdili, u to vreme bili predsednik Skupštine Kosova, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kada je održano zasedanje Skupštine Kosova, a ako znate i Skupštine Vojvodine, na kojima je data saglasnost na predložene amandmane na Ustav?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine održana je 10. marta, a Skupština Kosova, 23. marta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam ovde imao zapisano da je Vojvodina 21. marta, ali nije bitno ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Moguće, desetog, mislim da je Ö

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo je tačno 23. marta Skupština Kosova, kojom ste vi predsedavali.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 10. marta. Skupština Kosova ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, da li je sednica Skupštine Kosova bila javna?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Sednica Skupštine Kosova bila je javna. Na njoj je prisustvovao veliki broj novinara. Ja nikad u životu, iako sam bio na raznim funkcijama, nisam predsedavao, niti nastupao, pred većim brojem novinara, snimatelja i fotoreportera. Bilo je akreditovano 180 novinara iz čitave zemlje Jugoslavije, a i iz inostranstva. Bilo je veliko interesovanje za tok i rad te sednice Skupštine Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A, recite mi, gospodine Jokanoviću, da li je sednica Skupštine bila održana na regularan način?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Sednica Skupštine je održana na regularan način, u skladu sa Ustavom Kosova i u skladu sa poslovníkom Skupštine Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste bili predsednik Skupštine, a koje nacionalnosti su bili drugi najviši funkcioneri u Skupštini?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam bio predsednik. Potpredsenik je bio Albanac, Generalni sekretar je bio Albanac. Pošto Skupština ima tri veća, u dva veća su Albanci, a u jednom veću je Crnogorac. A na drugim funkcijama, mislim da sam ranije rekao, predsednik Predsedništva ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, to ste objasnili ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To sam objasnio ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da se ne vraćamo. A recite mi da li su vršeni bilo kakvi pritisci na delegate?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pritisci da glasaju ili da ne glasaju?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su vršeni pritisci da oni pri-

hvate predlog da se da saglasnost na izmenu Ustava, na ove amandmane?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mi smo živeli u delegatskom sistemu. Delegati glasaju na bazi odluka svoje delegatske baze. Delegatska baza delegata Skupštine pokrajine su Skupštine Opština i delegati Društveno političkog veća, društveno političke organizacije. Pritisaka na pojedine delegate u smislu pretnji ili nešto, to apsolutno nije bilo. A dužnost je bila delegata da glasaju u skladu sa odlukama onih organa koji su ih izabrali u Skupštinu Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Odnosno da glasaju u skladu sa stavom svoje izborne baze?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. A izborna baza ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da ne idemo dalje. Da glasaju u skladu sa stavom svoje izborne baze?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, molim vas, ovde je 3. maja 2002. godine Ibrahim Rugova (Ibrahim Rugova) rekao, citiram njega, inače citat sam uzeo iz transkripta: "Skupština na Kosovu morala je da raspravlja o suspenziji autonomnog statusa Kosova od Federacije i veliki pritisak je izvršen na članove Skupštine da glasaju u prilog te mere, ali javnost je bila protiv toga, narod. Koristili su pritisak, nasilje. Sećam se da je bilo tenkova oko zgrade Skupštine, a u zgradi Skupštine bilo je tajne policije koji su bili obučeni u civilnu odeću, tako da su članovi morali da glasaju pod pritiskom. Sećam se da je 10 članova glasalo protiv i ti članovi su bili osuđeni, kažnjeni, neki su bili poslani u zatvor, a neki su bili otpušteni." Vi ste predседаvali Skupštinom i da rascistimo nekoliko stvari. Je su li bili tenkovi oko Skupštine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tenkovi oko Skupštine nisu bili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste videli vi tenkove? Jeste li vi od svoje kuće došli do Skupštine pešice ili ste došli u nekoj pratnji ili

ste došli automobilom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je relativno blizu. Ja sam stanovao u Beogradskoj ulici, tako se tada zvala i na posao sam išao pešice. Tenkova na ulici i oko Skupštine nije bilo ...

prevodioci: Molimo gospodina Miloševića i svedoka da prave pauzu između pitanja i odgovora, jer dolazi do preklapanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, imajte u vidu ovo upozorenje prevodilaca. Mi, pošto govorimo srpski i jedan i drugi, moramo da pravimo pauzu da bi oni preveli ono što kažete vi i što kažem ja. Dakle, nije bilo pritisaka, a nije bilo tenkova. Ali ova činjenica da je 10 članova Skupštine glasalo protiv, ona je tačna, što se vidi i iz stenograma, je li tako, gospodine Jokanoviću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko je bilo prisuto poslanika Skupštine na toj sednici, na kojoj su usvojeni amandmani?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je prisutno 187.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Od ukupno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 190.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, samo tri člana tadašnjeg Parlamenta Kosova nisu prisustvovali sednici, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Od tih 187 i sam Rugova kaže 10 članova je glasalo protiv, a koliko je bilo uzdržano?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 10 je bilo protiv. Dva delegata su bila uzdržana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, svi ostali su glasali "za"?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Svi ostali su glasali "za". Bila je ogromna većina koja je, zatim, propraćena aplauzom i ustajanjem, jer je ta Skupština imala, pored radnog i svečani karakter, s obzirom

da su sva pitanja bila usaglašena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Recite mi, molim vas, da li je iko iz Srbije imao uticaj na izbor poslanika u Skupštini Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Republika Srbija i njeni organi nisu imali uticaja na kadrovsku politiku Kosova. Kadrovsku politiku na Kosovu vodili su politički i drugi organi na samom Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E, dobro. Sada u svetlu ove činjenice o kojoj vi svedočite i o kojoj postoje dokumenti, dakle, da je bilo 187 prisutnih delegata od 190, da je 10 glasalo protiv, da su dva bila uzdržana, kako možete da komentarišete tvrdnju iz paragrafa 86, ove takozvane optužnice, koji glasi. Citiram vam ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, zaustaviću vas. Optužnica je ispravna u svojoj sadržini i formi i u preliminarnoj fazi je bilo spornih pitanja o kojima se raspravljalo. Optužnica je prikladna i ona je realnost i on njoj ne sme da se govori na takav način. Nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, optužnica je krajnja drskost, jer je sve u njoj okrenuto na glavu, a ni za jednu tačku ...

SUDIJA ROBINSON: Prekinuo sam vas. Ukoliko ćete da nastavite na takav način, vezano za pitanja koja su već rešena, ja vam to neću dozvoliti. Ne želim ništa više da čujem o optužnici. To je rešeno pre više od dve godine. Nastavite sa pitanjima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa evo vam primera kako je rešeno, gospodine Robinson. Šta će vam veći primer? Evo, ovaj svedok, na primer, pokriva ovaj citat, toga što vi tvrdite da je rešeno. Evo ja mu citiram paragraf 86. Piše: "Skupština Kosova sastala se 23. marta 1989. godine u Prištini Ö" To je tačno. Datum je tačan, "Öi izglasala usvajanje predloženih ustavnih amandmana Ö" I to je tačno. Sad citiram dalje: "Öpri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala

od glasanja Ö", što je notorna laž, jer su dva bila uzdržana, a onda dalje citiram: "Öi pored toga što nije postojala potrebna dvotrećinska većina u Skupštini", što je, takođe, notorna laž, jer je samo 10 glasalo protiv ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, doći će momenat kada ćete moći da održite govor, ali to nije sada. Iskaz treba da dobijemo preko svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, gospodine Robinson. Dakle ...

SUDIJA KVON: Proverite, molim vas, ponovo broj paragrafa? Rekli ste 86. To nisam pronašao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, rekao sam 86. I tu se kaže, znači: "Pri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala od glasanja i pored toga što nije postojala potrebna dvotrećinska većina u Skupštini, predsednik Skupštine je proglasio da su amandmani ..." Zahvaljujem se gospođi Anoja (Anoya). Ovde je, možda sam ja imao onaj prethodni deo, ali potpuno je isti. To je po nekoj novoj numeraciji 81, tačka 81. I ja sam dobio na engleskom. Tačno piše ovo što sam citirao i u toj noveliranoj, po novim tačkama, 81. Kaže se "23. marta Skupština Kosova se sastala u Prištini, a većina delegata kosovskih Albanaca je bila uzdržana i prihvaćeni su predloženi amandmani na Ustav. Iako nije postojala potrebna dvotrećinska većina u Skupštini, predsednik Skupštine je bez obzira na to objavio da su amandmani usvojeni." I ima na kraju još samo rečenica, a ona nije važna za ovog svedoka. "Skupština Srbija je usvojila izglasavanje ustavnih amandmana, čime je, praktično, ukinuta autonomija data Ustavom iz 1974. godine." To je tačno ovo što sam ja citirao, od reči, do reči. Dakle, od 187 delegata 10 je bilo protiv, dva uzdržana, 174 glasalo "za", je li tako, gospodine Jokanoviću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jesu li svi ti delegati, koji su imali rezerve i glasali "protiv", imali prilike da govore u Skupštini?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Skupština je održana u jednoj demokratskoj atmosferi. Svi koji su tražili reč su je dobili, što se može videti iz magnetofonskog snimka i svi koji su glasali protiv su diskutovali i dobili reč.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mnogi koji su glasali za takođe su diskutovali. Koliko ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: I koji su glasali "za". Mislim da je bilo 34 diskutanta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko je bilo diskutanta?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mislim 34. Imamo u štampi, možda bi bolje tu našli. O tome je sutrašnja štampa, sve ovo što ja kažem, objavila i o broju prisutnih i o glasanju i o diskusijama, a to je sadržano i u magnetofonskom snimku koji nije baš celovit, jer on nije baš, nismo raspolagali sa bogzna kakvom savremenom tehnikom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...

SUDIJA ROBINSON: Kakav je bio nacionalni sastav Skupštine?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Nacionalni sastav je odgovarao nacionalnom sastavu stanovništva, tako da je u Skupštini bilo preko 70 posto Albanaca, a u tom periodu bilo je 77 posto Albanaca na Kosovu i Metohiji, a u Skupštini je bilo preko 70 posto Albanaca. Znači bilo je, koliko se sećam, sto četrdeset i nekoliko, dva ili tri delegate, koji su bili Albanci. Ostali su, opet po nacionalnoj strukturi, Srbi, Crnogorci, Turci, Muslimani. Skupština je bila i po nacionalnoj strukturi je odgovarala, i po socijalnoj strukturi je morala da odgovara. To su bili, ovaj, ključni momenti u funkcionisanju tadašnjeg našeg veoma složenog političkog sistema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro. Dakle, gospodine Jokanoviću, mi

ćemo sada dati ovde, sad više nema spora što se tiče prevođenja, jer, evo, ja imam kod sebe i engleski prevod, a i srpski tekst, ovaj magnetofonski snimak zajedničke sednice, sva tri veća Skupštine Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo, održane 23.marta 1989. godine. Ja se uopšte neću zadržavati sada na citatima, mada sam obeležio neke strane, ali vi ste ga dobili na engleskom. To je dokazni predmet 963 i ja tražim da se taj dokazni predmet uvede. Čak ćete se iznenaditi da i ti, koji su glasali protiv, nisu imali neke preterano žustre stavove protiv usvajanja Ustava, ali njihovo je demokratsko pravo bilo da glasaju protiv i to nema nikakvih problema.

SUDIJA ROBINSON: Molim poslužitelja da nam donese dokumenta?

SUDIJA KVON: Ne znam odakle dolazi broj koji ste spomenuli, 963?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To je ovaj popis, koji sam ... BPK-963 ...

SUDIJA KVON: Vidim. To je broj po pravilu 65ter.

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, moje pitanje je bilo, gospodine Jokanoviću, ja zbog značaja moram da ga ponovim, kako u svetlu ovih činjenica o kojima svedočite i ovih dokumenta, vi ocenjujete tvrdnju iz paragrafa, ja se zahvaljujem gospodinu Kvonu, nije 86, nego 81, ponoviću je: "Skupština Kosova sastala se 23. marta 1989. godine u Prištini i izglasala usvajanje izloženih ustavnih amandmana, pri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala od glasanja. I pored toga što nije postojala potrebna dvotrećinska većina u Skupštini, predsednik Skupštine", to je, znači, vi, "je proglasio da su amandmani usvojeni. Skupština Srbija je 28. marta usvojila izglasavanje ustavnih amandmana, čime je, praktično, ukinuta autonomija data Ustavom iz 1974. godine". To je, dakle, tačka 81 engleskog teksta. Recite mi, dakle, u svetlu ovih činjenica, koje ste rekli, kako gledate na tvrdnju ovog paragrafa, koji sam vam citirao?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno. To je izmišljeno. Takvim izmišljanjem je napravljen pokušaj da se opravda ono što se događalo na Kosovu. Mislim da je Tužilaštvo dobilo te podatke kojima je poverovalo, od onih koji na takvoj izmišljotini grade svoj separatistički cilj odvajanja Kosova od Srbije i stvaranja Kosova kao samostalne države. To je takva konstatacija. Mislim da nije ni logična, da je to jednostavno i nemoguće. Jedino ako ja kao spiker Parlamenta nisam mađioničar da pred 200 delegata i gostiju i pred 180 novinara, gde su prisutni svi rukovodioci Kosova, rukovodioci iz Federacije, ugledni ljudi, najugledniji, sa najvećim autoritetom, pred javnošću kažem "amandmani usvojeni", a oni nisu. Štampa, koja je izašla i na srpskom i na albanskom i na drugim, to jasno pokazuje. Magnetofonski snimak to jasno pokazuje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, da li možemo da pustimo kratko traku? Gospodine Robinson, imaćete par utisaka iz toga, jer imamo televizijski zapis tog događaja. Vrlo kratko.

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas da pustite traku?

Traka:

"U Prištini sutra zaseda Skupština Kosova. Na dnevnom redu su amandmani na Ustav Socijalističke Republike Srbije. Za ovaj izuzetno važan događaj vlada veliko interesovanje. To potvrđuje i činjenica da je kod pokrajinskog komiteta za informacije akreditovan veliki broj novinara. Danas je Komisija za ustavna pitanja Skupštine Kosova predložila delegatima sva tri veća Skupštine Pokrajine da na sutrašnjoj zajedničkoj sednici daju saglasnost na predložene amandmane na Ustav Socijalističke Republike Srbije. To su prethodnih dana učinili svi skupštinski odbori, komisije i druga tela. Prethodnih dana ustavne promene u Srbiji dobile su punu podršku iz svih rukovodstava društveno-političkih organizacija, opština i Pokrajine. Učinile

su to čak i pojedini ortodokсни protivnici ustavnog ...”

SUDIJA ROBINSON: Zaustavite traku. Gospodine Miloševiću, da li je vaša namera bila da se ovo pusti bez prevoda, jer mi ne čujemo prevod. Dakle, ne koristi nam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Moja namera nije bila bez prevoda, jer, pretpostavljao sam, da to može da se prevede jer je vrlo kratko, kad se pusti traka. Ja sam smatrao da ono što se govori i prikazuje o tome da su svi organi i svi dali podršku pred sednicu Skupštine, da vlada veliko interesovanje i tako dalje, da tih nekoliko bitnih stvari može da se prevede, ali, evo, da idemo dalje i da vidite kako izgleda atmosfera na samoj Skupštini.

prevodioci: Gospodine Miloševiću, prevodioci ne prevode video trake bez transkripta?

SUDIJA ROBINSON: Pre nego što nastavimo, dozvolite da vidim sa prevodiocima da li mogu da prevode?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovo nije bitno za prevođenje, gospodine Robinson.

prevodioci: Časni Sude, vrlo je brzo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da li ste čuli šta su prevodioci rekli? Kažu da se radi o govoru koji je veoma brz i da ga je vrlo teško pratiti.

prevodioci: Bez transkripta, časni Sude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo naredno ništa nije brzo i prilичno je ilustrativno. Mislim da je sledeće na traci koju smo videli, sama sala sednice i proglašenje amandmana, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas, pustite sledeći insert?

SUDIJA ROBINSON: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne moram ovaj brzogovoreći izveštaj. 'Ajmo da ga preskočimo. Sledeći insert?

SUDIJA ROBINSON: U redu.

SUDIJA KVON: Takođe, ako biste mogli da kažete na kojoj stranici transkripta se to nalazi? To nije prevedeno?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Sledeći insert ćete sada da vidite, pa ću nastojati, uz pomoć svedoka, da identifikujemo zajedno, kad je i šta.

(Video snimak)

Novinar: Poštovani gledaoci, Socijalistička Republika Srbija postala je država na celoj svojoj teritoriji. Posle odluke Skupštine Kosova o davanju saglasnosti na promene republičkog Ustava, 28. marta biće proglašen Ustav Socijalističke Republike Srbije. Konstatujem da je Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova dala saglasnost na tekst amandmana Ö

(Kraj video snimka)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Jokanoviću ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pre nego što nastavite, dozvolite da zamolim svedoka da pojasni vaše pozivanje na paragraf 81 Optužnice. Gospodine Miloševiću, vi kažete da to ne odražava činjeničnu situaciju jer se pominje potrebna dvotrećinska većina poslanika nije bila prisutna i vi tvrdite da je to pogrešno, jer je bila dvotrećinska većina. Molim vas, odgovorite na to pitanje?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Bila je dvotrećinska većina. Saglasnost je data ogromnom većinom, mnogo više od dvotrećinske većine, a potrebna je bila dvotrećinska, po Ustavu.

SUDIJA ROBINSON: Dakle, time što je proglašeno da su amandmani usvojeni i vi ste delovali potpuno primereno?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja sam delovao potpuno primereno u skladu sa mojim, ovaj, potsetnikom, koji sam imao i u skladu sa mojim vođenjem sednice, davao reč, pitao ko je "za", "protiv" i "uzdržan" i proglasio da je data saglasnost na amandmane na Ustav Srbije. To je praćeno, kao što ste videli, aplauzom i ustajanjem prisutnih delegata, pred 180 novinara, snimatelja, koji su bili tog dana akreditovani. Ja kod sebe imam originalne listove novina koje su takođe objavile sve ovo što ja ovde kažem i to i listovi na srpskom, "Čas" i, isto, na albanskom jeziku, list "Rilindija" (Rilindja). "Jedinstvo", "Politika", "Komunist", sa slikama i fotografijama ...

SUDIJA ROBINSON: U redu, gospodine Jokanoviću, odgovorili ste na pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, u trenutku, kao što ste pomenuli, kad vi proglašavate amandmane, kad Skupština aplaudira i ustaje, mi smo na ovom televizijskom snimku mogli da vidimo mnoge ličnosti koje tu sede. Da li možete da potsetite ko se sve to vidi na tom snimku, ko tu sve sedi, pogotovo u prvom redu kao prisutni, kako bih rekao, počasni gosti na toj sednici, koji takođe aplaudiraju, ustaju i tako dalje?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Sednici prisustvuju rukovodioci u Federaciji, koji su predstavnici Kosova u Federaciji. Prisustvuje član Predsedništva Jugoslavije, član Predsedništva Centralnog komiteta Jugoslavije ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Izvinjavam se što vas prekidam, gospodine Jokanoviću. Bilo bi korisno, ako se sećate, da kažete njihova imena, a ne samo funkcije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Član Predsedništva Jugoslavije, koji je i ranije bio potpredsednik i predsednik Predsedništva, Sinan Hasani (Sinan Hasani).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Šta je on po nacionalnosti?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: On je Albanac iz sela Požaranje (Pozharan), opština isto moja, Kosovska Vitina, a, inače, istovremeno i književnik, koji je objavio i napisao prvi roman na albanskom jeziku. Izuzetno ugledan čovek. Roman mu se zove "Rrushi ka filluar me u pjeke", to je na albanskom, a na srpskom prevedeno je "Grožđe je počelo da zri". Pored njega prisustvovao je Ali Šukrija (Ali Shukrija), član Predsedništva CK-a Jugoslavije. Predsednik Predsedništva Kosova Remzi Koljgeci (Remzi Kolgeci) ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čekajte, Ali Šukrija je takođe Albanac?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Albanac iz Kosovske Mitrovice (Mitrovice). Učesnik rata, nosilac spomenice, dugogodišnji funkcioner Kosovu i Federacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dalje. Remzi Koljgeci, šta je on bio?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Remzi Koljgeci je bio predsednik Predsedništva SAP Kosova, to je, ovako, najveća funkcija na Kosovu. Rahman Morina (Rahman Morina), predsednik Predsedništva pokrajinskog komiteta Kosova...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sve Albanci.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Albanac. Daut Jašanica (Daut Jashanica), predsednik Predsedništva Socijalističkog saveza, Albanac. Predsednik Izvršnog veća, takođe Albanac, Nazmi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Još Jusuf Zejnulahu (Jusuf Zejnullahu), čini mi se, u to vreme ili je neko drugi bio?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jusuf Zejnulahu, bio je u to vreme ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ili je neko drugi ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Bio je Nazmi Mustafa (Nazmi Mustafa) mislim, ili Jusuf Zejnulahu. Prošlo je puno godina, oni su se menjali na tim funkcijama. Jusuf Zejnulahu, možda je bio tada Ö

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ja nisam siguran, pokušao sam i ja da se setim Ö

SUDIJA KVON: Izvinite, Gospodine Miloševiću. Gospodine Jokanoviću, na poslednjoj stranici ovog transkripta primetio sam da ste rekli: "Oni koji su 'za', molim vas, neka podignu ruke, a ko je 'protiv'?" Moje pitanje je da li je taj metod glasanja podizanjem ruku bio uobičajni metod glasanja u Skupštini, umesto da se koriste, recimo, glasački listići ili nešto tome slično?

SVEDOK JOKANOVIĆ: To je bio uobičajni način glasanja, ne samo na Kosovu, nego i u Republici i drugim republikama. Glasanje je bilo javno, aklamacijom, dizanjem ruku. Moguće je da glasanje bude tajno ako neko od delegata to predloži i Skupština usvoji da glasanje bude tajno. U ovom slučaju nije bilo takvih predloga. Moguće je da niko nije dao taj predlog zbog toga što su svi organi u Pokrajini, sve skupštine opštine u Pokrajini već donele odluku i obavezale delegate da glasaju u skladu sa bazom koja ih je tamo delegirala. Tako da i sam reporter na početku, što nije bilo prevedeno, kaže i nabraja sve organe i forume koji su usaglasili, ovaj i doneli odluku da se podrže amandmani. Tako da je glasanje bilo javno i to je bila praksa. Nije postojalo elektronsko glasanje, jer nismo imali tu tehniku.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Jokanoviću, imam vrlo kratko pitanje. Da li je osoba koju smo videli na video snimku i koja je to objavila, bila vi? Dakle, ko je bila osoba koja je objavila usvajanje amandmana pre nego što smo videli aplauz?

SVEDOK JOKANOVIĆ: To sam bio ja. Ja sam bio predsednik Skupštine Kosova i to je moj glas i moj lik, doduše, mlađi.

SUDIJA BONOMI: Shvatam, shvatam to. Transkript koji mi imamo završava se "Veća Skupštine Kosova su se dogovorila da se održe zajednička sednica sva tri veća. Sada treba da se dogovorimo kada ćemo imati pauzu od 20 minuta." Dakle, da li je taj deo koji je na video snimku, nakon te pauze od 20 minuta?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Bonomi, samo da vam objasnim. Ovo je deo koji se tiče Ustava, a njihova dalja sednica se tiče tekućih pitanja, to nema nikakve veze. Ovo što vi imate ovde, to se tiče Ustava. Oni su kasnije radili svoj normalan, redovni posao.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Mogu li ja da odgovorim, s obzirom da je meni pitanje upućeno?

SUDIJA BONOMI: Hvala.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Skupština počinje rad zasedanjem po većima, tri veća i utvrđuje dnevni red. Amandmani su samo prva tačka, a ostale tačke su, takođe, usvojene. Kada je završena sednica o amandmanima, onda se nastavlja sednica po drugim tačkama, gde ja ne predsedavam, nego predsedavaju predsednici veća. I Skupština je nastavila rad, uvodno izlaganje, dogovorna sednica, zbog toga da bi se saslušalo uvodno izlaganje, podneo je potpredsednik Izvršnog veća Hazir Susuri (Hazer Susuri), po sasvim drugim ekonomskim pitanjima koja su bila na dnevnom redu. Znači, Skupština normalno nastavlja rad.

SUDIJA BONOMI: Možda gospodin Milošević može da odgovori na sledeće pitanje. Gde u transkriptu možemo da nađemo deo koji smo videli na video snimku?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo ga na poslednjoj strani srpskog dela, kaže, kad se ovde konstatuje, da je 10 protiv, da ima dva uzdržana i onda, sledeće je: "Konstatujem da je Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova dala saglasnost na tekst amandmana. Nakon demokratske rasprave i ovakvog završetka naše Skupštine, dozvolite mi da samo kažem nekoliko reči", i onda gospodin Jokanović, dalje, drži jedan kratak govor. Ali ono što je bilo na video snimku je ovo da konstatuje i proglašava.

SUDIJA BONOMI: Možda sam ja pogrešio, ali to nisam to video na traci. To ću pogledati kasnije i razjasniti situaciju.

TUŽILAC NAJS: Pre nego što krenemo dalje, dok se još uvek bavimo transkriptom i u slučaju ako ga Pretresno veće ponese na pauzu, konstatujemo da postoji problem u načinu kojim se upravlja ovim dokaznim predmetom. Najlakše je to videti iz srpskog originala, ali taj problem se može uočiti u engleskom transkriptu. Ja držim sada original na srpskom i brojevi stranica su u gornjem desnom uglu i idu jedan za drugim do broja 87, mada ima jedan broj stranica koje nedostaju. Onda ima stranica koje počinju od strane 24 i idu sve do 88. Verovatno se radi o stranama koje treba da se umetnu u prethodnu grupu. Čak i ako ih umetnemo, nećemo imati kompletan dokument. Ako se pogleda prevod na engleski taj problem može da se vidi na nekoliko mesta. Pogledajte, na primer, stranicu 36. Ovde su brojevi u desnom donjem uglu i pogledajte da se gore pominje, na kraju prvog pasusa, da je to kraj strane 71 i onda se transkript nastavlja na strani 74 i time se, u stvari, vidi da nedostaju stranice 72 i 73. Mislim da ako se onda vratite na zbirku strana u originalu, da ćete videti, u stvari, da uopšte nema strana 72 i 73. Dakle, mi, u stvari, imamo nekompletan transkript. Možda optuženi nije ni obratio pažnju na to, ali, u svakom slučaju, to je nešto što bi moglo da se razmotri tokom pauze.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da li ste čuli. Neke stranice nedostaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Jesam čuo. Ali dešava se da stenogrami imaju više puta ponovljeno, da počinju od jedan, pa ponovo se nastavljaju neki delovi. Zavisi od toga koja službenica ili službenik skida sa trake stenogram. Jer vi imate, na primer, pre toga strane 27, pa strane 10, pa 35, pa 37 i tako dalje, na ovom stenogramu. Imate, kako je ispravno rekao gospodin Najs, imate stranu 80, pa 87, na poslednjim ovim srpskim primercima, ali, pre toga, vi, na primer, imate mnogo strana unapred, stranu 84, 85, 83, ponovo 83 i 84, 82, 81. Jer, vidite, na strani, ovoj poslednjoj, 80 piše: "Ima reč Kurteš Salihu (Kurtesh Salihu)" i onda piše: "Kurteš Salihu", pa je prazno, a mnogo strana pre toga imate "Kurteš Salihu", 81 strana, pa onda kaže: "Drugarice i drugovi, delegati" i tako dalje i njegov govor. Tako da on nije izostavljen, nego je pitanje kako ga je ko slagao, a gospodin Jokanović je ukazao da baš nisu imali najbolju tehniku da to skidaju. Međutim, ovo je ono što postoji, ovo je ono što je stenogram. Međutim, postoji i taj televizijski zapis koji je takođe nesumljiv. Postoji i sve ovo što su činjenice. Ja bih vas zamolio, naravno, posle pauze, pošto znam da je sad pauza, da bez obzira što ovo nismo mogli prevoditi, jer je zaista teško prevoditi novine, prihvatite, ne ove moje fotokopije, već originale koje ima gospodin Jokanović, gde se vide u novinama sa, upravo tih dana, evo, imate, na primer, stavićemo to na ELMO, to je "Rilindija", albanski list, gde se vidi cela sala koja stoji. Ja ovde mogu da prepoznam, na primer, u prvom redu, Sinana Hasanija, predsednika Jugoslavije. Mogu da prepoznam Ali Šukriju, mogu da prepoznam Rahmana Morinu, sve ove koje je pominjao gospodin Jokanović, tako da i u zapisima i u novinama se svi oni vrlo lepo vide. Tako da apsolutno nema spora u pogledu i prisustva i javnosti i izveštavanja i nigde vi ovde nećete naći, ni u albanskim novinama, nikakve policijske snage i ostale besmislice koje smo mogli da pročitamo o donošenju amandmana.

SUDIJA ROBINSON: U redu, gospodine Miloševiću. Gospodine Jokanoviću, biće nam drago da znate da mi sledimo vašu praksu i uzimamo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, tokom pauze smo razmotrili kako da se bavimo sa člancima iz novina, na koje želite da se svedok poziva i koje se nalaze u njegovom posedu, ali ne i u vašem. Imamo problem sa prevodom, ali ako su odlomci kratki, onda oni mogu da se stave na grafoskop i prevedoci mogu da ih prevedu.

prevodioci: Mikrofon, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, nema neke potrebe da se posebno citiraju citati iz novina. Ja sam želeo da prođemo preko grafoskopa, da vidite i novine na srpskom i novine na albanskom i sve ono što je pratilo taj događaj, da u svakom slučaju odslikava jednu atmosferu pune saglasnosti i svega toga što je tada karakterisalo donošenje amandmana. Znači, ovo su ... Originale novina ima gospodin Jokanović. Ja ih imam u kopijama, a ima i za vas po primerak celog seta ovih novina, al' one, naravno, nisu prevedene. Smatrali smo da bi to bilo, zaista, rasipanje rada da se prevede novine. Tu je, u svim tim novinama i na srpskom i na albanskom objašnjeno ...

SUDIJA ROBINSON: Da, ali ako se one stave na grafoskop, onda moraju da se prevedu i u tu svrhu želimo da imamo konkretan deo ili šta god da je identifikovano, tako da bi to moglo da se prevede. Inače neće nam biti od koristi. Alternativno, možete da ih ostavite po strani i da identifikujete ono što šelite da se prevede i mi to možemo dostaviti našoj sekciji za prevođenje. Taj dokument sada možemo samo da obeležimo u svrhu identifikacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to može da se uradi gen-

eralno. Ja bih samo nekoliko stvari stavio na grafoskop. Evo, na primer, molim vas, gospodine Jokanoviću, stavite na grafoskop prvu stranu "Politike" od sledećeg dana, 24. marta, gde je vaša slika i slika sale u novinama. Pokažite ovaj deo koji je na početku teksta i gde piše: "U raspravi su učestvovali 24 delegata. Amandmani su usvojeni ogromnom većinom glasova" i onda kaže, "Od ukupno 187 delegata, 10 je bilo protiv, a dva su bila uzdržana". To je ono što piše u ovom lidu. Evo, ovo je vama markirano žuto, dakle, to je i na prvoj strani. Gospodin Jokanović je objasnio koliko je novinara tamo bilo i ovde se kaže koliko je učestvovalo u raspravi. To, uostalom, može da se vidi i u samom stenogramu, a onda se ovde i kaže koliko je delegata i kako su se izjasnili. To je ta prva strana. Sa bih vas zamolio, gospodine Jokanoviću, da stavite, da stavimo jednu ravnotežu, "Rilindiju" ...

SUDIJA ROBINSON: Sačekajte da svedok potvrdi, gospodine Miloševiću.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ove novine sam ja sačuvao u mojoj dokumentaciji.

SUDIJA ROBINSON: Ne, ne. Svedoče, samo želim da potvrdite da li je ono što je pročitao gospodin Milošević zaista u novinama?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Da, to je u novinama.

SUDIJA ROBINSON: Naravno, idealno bi bilo da su prevodioci to preveli. Koje su sledeće novine, gospodine Miloševiću?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Preskočićemo mnoge novine na srpskom. Dajte albanske novine, "Rilindiju". To je posle nekoliko ovih, u ovom setu, pa pošto vi, gospodine Jokanoviću dobro govorite i albanski jezik, možete da prevedete samo ovo što je ispod slika. Mislim na ove dve slike uporedo u "Rilindiji". Da li se vidi na grafoskopu? Ja to nemam ovde.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mogu da....

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da vidim na grafoskopu je li to to, na šta sam ja mislio ...

SUDIJA ROBINSON: Da li je to taj označeni deo koji treba da pročita?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: On može da pročita šta god želi od tog označenog dela, ali ja ga prvo, molim, da identifikuje ljude koji stoje u prvome redu. To su albanske novine. Tu se vide kad svi stoje i aplaudiraju. Šta piše ispod slike i ko su ti ljudi u prvom redu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Piše na albanskom, pošto se ja služim albanskim: "Delegati Skupštine Kosova aplaudiraju usvajanje amandmana na Ustav Republike Srbije". U prvom redu se vidi, pokazujem, Ali Šukrija, Rahman Morina i jedan i drugi Albanci. Sinan Hasani, takođe, član Predsedništva SFRJ, Albanac i Remzi Koljgeci, predsednik Predsedništva Kosova, Albanac. Inače naslov je "Data je saglasnost za promenu Ustava Srbije" (Eshte dhene pelqimi per ndrushimin e kushtetutes se Serbise). "Ovde imate", pokazujem: "180 novinara i foto reportera" (180 gazetare dhe fotoreportere. Na drugoj slici, trenutak glasanja delegata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, hvala vam, gospodine Jokanoviću. Neću dalje da prolazim kroz ove novine, mada ima dosta i na srpskom i na albanskom. Ima i intervju sa albanskim funkcionerima, njihovih slika i tako dalje. Molim vas da pustite treći insert koji imamo na video traci i koji samo kratko pokazuje sednicu Skupštine Srbije, koja je ovde pomenuta, gde su usvojeni amandmani. Meni je rečeno da je to pripremljeno.

(Video snimak)

Novinar: Socijalistička Republika Srbija postala je država na celoj svojoj teritoriji. Posle odluke Skupštine Kosova o davanju saglasnosti na promene republičkog Ustava, 28. marta biće proglašen Ustav Socijalističke Republike Srbije. Konstatujem da je Skupština

Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova dala saglasnost svih amandmana.

(Kraj video snimka)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To smo videli. Sledeći, molim vas? To je insert koji smo videli. Ja sam očekivao sledeći.

SUDIJA ROBINSON: Kada se pusti video snimak, prevodioci bi trebali da provedu, ako je moguće?

prevodioci: Brzo je i prevodioci nemaju transkript.

SUDIJA ROBINSON: Da. Poštujem to.

(Video snimak)

Delegat: Na osnovu člana 431 Ustava Socijalističke Republike Srbije, Skupština Socijalističke Republike Srbije na sednicama Veća udruženog rada, Veća opština i Društveno-političkog veća od 28. marta 1989. godine donosi odluku o proglašenju amandmana 9 do 49 na Ustav Socijalističke Republike Srbije. Proglašavaju se amandmani 9 do 49 na Ustav Socijalističke Republike Srbije, koje je usvojila Skupština Socijalističke Republike Srbije na sednicama Veća udruženog rada, Veća opština i Društveno-političkog veća od 23. februara 1989. godine, a s kojima su se saglasile skupštine Socijalističkih Autonomnih Pokrajina i to, Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine na zajedničkoj sednici svih veća održanoj 10. marta 1989. godine i Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova, na zajedničkoj sednici svih veća održanoj 23. marta 1989. godine.

(Kraj video snimka)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Jokanoviću, imali ste prilike da pogledate, da se podsetite. Vi se, takođe, vidite u prvom redu, ali koga ste još mogli da prepoznate u prvom redu od funkcionera koje smatrate da treba pomenuti?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Prepoznao sam vas. Prepoznao sam Sinana Hasanija. Prepoznao sam predsednika savezne Vlade Antu Markovića. I prepoznao sam i druge, ovaj, ličnosti iz javno političkog života.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, hvala. Recite mi, gospodine Jokanoviću, da li je nakon Skupštine 23. marta iko, bilo u novinama, bilo javno, bilo nejavno, na bilo kom skupu, dovodio u pitanje postupak, proceduru, donošenje odluka, koje je donela Skupština Kosova, u vezi sa amandmanima na Ustav?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Takvih primedbi nije bilo. Naprotiv, bilo je, to je sadržano u ovim dokumentima Saveza komunističara Kosova, da se to smatralo velikom pobedom progresivnih snaga na Kosovu, da je to veliki uspeh progresivnih snaga, u odnosu na nacionaliste i separatiste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da li je bilo nekih primedbi na tok sednice Skupštine Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Takvih primedbi nije bilo. Ja takve primedbe nisam čuo sve do 1997. godine, kada me je jedan novinar sa Kosova, mislim da je bio i svedok ovde, pitao za taj tok sednice i, uglavnom, rekao ono što je sadržano u ovoj optužnici, a ja sam mu odgovorio ono isto što, pod zakletvom, govorim i ovom uvaženom Sudu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, vam. Gospodine Jokanoviću, vi ste nakon Skupštine 23. marta imali razgovor sa delegacijom Evropskog parlamenta (European Parliament), koja je posetila Kosovo, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Imao sam. Došla je jedna visoka delegacija Evropskog parlamenta. Ja sam ih primio, upoznao

ih sa položajem, stanjem, ostvarenim rezultatima na Kosovu, govorio im i o promenama Ustava Kosova i o opštem stanju i prilikama koje imamo na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da budemo što efikasniji. Da li su vam oni stavili neke primedbe ili postavili bilo kakvo pitanje u vezi sa procedurom tokom sednice, ili bilo kojim problemom vezanim za usvajanje amandmana?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisu mi stavili nikakvu primedbu, niti neko pitanje oko toka sednice. To uopšte nije bilo sporno. Ja sam, takođe, posle sednice održao konferenciju za štampu sa svim novinarima i iz zemlje i inostranstva i razgovarao i odgovarao na niz pitanja. Niko od akreditovanih novinara mi takođe nije postavio neko pitanje, ili izrazio bilo kakvu sumnju na tok i rad sednice. Niti evropski parlamentarci, niti kasnije na brojnim skupovima i sednicama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Recite mi da li je nakon usvajanja i proglašenja amandmana, ne mislim nakon par minuta, kad je nastavljena sednica, posle 20 minuta i normalno radila, nego u narednim nedeljama, mesecima, da li je normalno funkcionisala Skupština Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Skupština Kosova je normalno funkcionisala. Ja sam, već u maju mesecu izabran ponovo za predsednika Skupštine Kosova i ponovio mandat još godinu dana ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to je bilo u maju, zato što je izašao rok od godinu dana..

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Izašao rok od godinu dana...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A to je dva meseca nakon ove sednice?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Izabran sam jednoglasno. Na toj Skupštini je tajnim glasanjem izabran član Predsedništva Jugoslavije Riza Sapundžija (Riza Sapungjija) . Na toj Skupštini su bila predložena dva kandidata za članove Predsedništva Kosova i

jedan od tih kandidata nije dobio potreban broj glasova i nije bio izabran na Skupštini. Skupština je kasnije nastavila normalan rad i u junu mesecu je usvojila amandmane na Ustav Kosova. Tim amandmanima na Ustav Kosova vršilo se usklađivanje Ustava Kosova sa Ustavom Republike Srbije i sa amandmanima, koje je pre toga usvojila savezna Skupština.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li je ta junska sednica Skupštine Kosova imala bilo kakve probleme i kako je tekao njen rad?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Njen rad je teko sasvim normalno. Ja sam, takođe, imao uvodno izlaganje. Imam ovde i izveštaje, jednoglasno su usvojeni amandmani na Ustav Kosova, od iste Skupštine, od istih delegata, na isti način, kao i ova prethodna od 23. marta, gde je data samo saglasnost.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala vam. E sad mi recite, šta se dešavalo, imate li saznanja, vi ste prestali posle toga da budete, kada vam je istekao mandat, još godinu dana, onda je izabran drugi predsednik Skupštine. Kako je tekao rad Skupštine 1990. godine? Koliko razumem do kraja vašeg mandata nije bilo nikakvih problema, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Do kraja mog mandata nije bilo nikakvih problema. Ja sam se zahvalio delegatima i imam tu govor koji sam održao. A posle toga su održani i izbori za novu Skupštinu Kosova i konstituisana je nova Skupština Kosova. Na glasanju, gde je bio odziv 64% građana koji su izašli na glasanje i ta Skupština je u početku radila normalno i izabrala predsednika –orđa Božovića. Ona je od decembra meseca do juna meseca radila normalno. U junu mesecu su nastali krupni problemi u radu te Skupštine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A što su nastali problemi?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja to znam zbog toga što sam bio potpredsednik Skupštine Srbije i što se predsednik Skupštine, –orđe Božović, obraćao predsedniku Skupštine Srbije, koji je mene

informisao s obzirom da sam sa Kosova, da su u Skupštini nastali problemi zbog toga što je jedna grupa delegata želela da mimo dnevnog reda i mimo poslovnika proglasi deklaraciju o tome da je Kosovo nezavisno i da je Kosovo Republika. To je bilo van dnevnog reda. Drugi broj delegata se tome suprotstavljao. Nastala je gužva, sednica je više puta prekidana, pa nastavljena, tako da su stvoreni nenormalni uslovi za rad i predsednik Skupštine, –orđe Božović, je prekidao više puta tu sednicu Skupštine. Pretila je opasnost čak da dođe i do svađe i do sukoba među samim delegatima, jer neki su se zalagali da se poštuje poslovnik, da se poštuje dnevni red, a jedna grupa je htela mimo dnevnog reda da u sali Skupštine pročita deklaraciju o nezavisnosti Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite, kolika je bila ta grupa delegata, koja je htela da pročita deklaraciju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa sad ja ne znam, nisam bio u Skupštini. Organi, zvanični organi, informacije koje ja imam, uvek se govorilo o grupi delegata, o jednom broju delegata koji su kasnije pročitali tu deklaraciju, na ulici, ispred ulaza u Skupštinu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Nemate nikakva saznanja koliko ih je bilo, to ćemo ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja mogu ... Ja nisam tada bio na Kosovu, ja mogu iz druge ruke, od strane predsednika tadašnje Skupštine koji je rekao da je bilo oko 40 delegata, ali ja ne znam tačno koliko ih je bilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. On je rekao oko 40, a broj delegata je bio isti i kao u vreme vašeg mandata, 190.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 190, da, jer je isti Ustav važio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, da ...

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Koliko je bilo, ja nisam bio prisutan, nit' sam ja to gledao. Gledao sam na televiziji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Šta je prouzrokovalo to reagov-

anje te grupe delegata?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa prouzrokovalo je to stanje u Jugoslaviji jer je jugoslovenska kuća počela da se ruši. Već je proglašena nezavisnost Slovenije, Hrvatske i nosioci te ideje o nezavisnosti Kosova su sa svog aspekta pronašli pravi trenutak da i oni krenu istim putem i da proglase Kosovo za nezavisno i za republiku i sigurno da su oni uvek birali trenutak koji je najpogodniji za njihovo delovanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Znači taj njihov pokušaj i to čitanje na stepenicama deklaracije od strane grupe delegata nastupio je posle događaja koje ste pomenuli, proglašenje Slovenije i Hrvatske i izdvajanje iz Jugoslavije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Mislim, već je to bilo ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Posle tih objavljenih njihovih namera?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, to je već bilo jasno, namera Slovenije i Hrvatske da izađu iz Jugoslavije. Već je bilo takvo stanje da nisu funkcionisali savezni organi, pa ni Savez komunista i to je bila jedna veoma napeta atmosfera i klima koja je pogodovala za nosioce te ideje o Kosovu Republici, da tada nastupe sa jednim takvim prilazom i jednom takvom deklaracijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I –orđe Božović, koji je vas nasledio na toj funkciji, znači, predsednik Skupštine, šta su oni preduzimali? Obračali su se, rekli ste, predsedniku Srbije? To ste maločas pomenuli.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Oni su se obraćali i telefonom i na druge načine. Onda su jednog dana, onda je predsednik Skupštine, sa jednom većom grupom delegata došao u Beograd. Zatražio razgovor, zatražio da detaljno informiše i da traži izlaz jer je smatrao da to nije samo njegova odgovornost, nego odgovornost i republičkih organa. Onda je organizovan jedan širi skup kome su prisustvovali visoki rukovodioci iz Srbije i velika grupa delegata sa

Kosova, na kome je –orđe Božović iznosio probleme i, jednostavno, rekao da su stvoreni nenormalni uslovi i da on ne može više da predsedava, a da on ne može da dozvoli, kao predsednik Skupštine, da se u tom vremenu, ovaj, kad je on predsednik, proglašava Kosovo Republika i ne želi da snosi za to nikakvu odgovornost i tražio je šta da radi i kako da se ponaša.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Je l' vam je poznato kakav je bio moj stav o tom pitanju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam prisustvovao tom sastanku zajedno sa predsednikom Skupštine koji me je poveo sa sobom, imajući u vidu da sam ja sa Kosova. Prisustvovali su drugi rukovodioci iz Srbije, ne samo iz Skupštine, nego i iz drugih organa, da ne pominjem imena, mogu ako treba i imena. Sećam se, prisustvovao je Milimir Minić, prisustvovao je Zoran Anđelković i tako dalje. Međutim, uporni su bili delegati sa Kosova i –orđe Božović, da se Skupština raspusti. To je bilo krupno, privremeno raspusti, to je bilo krupno pitanje. Onda je –orđe Božović tražio da upozna i predsednika, ovaj, Predsedništva, mislim da ste tad bili vi. To ste bili vi, tako je. Vi ste došli, na kratko. Na tom sastanku čuli ste informaciju i vaš stav je bio da se vrate u Prištinu i da koriste poslovnik, da se javljaju za reč i da oni koji su protiv te deklaracije, da se suprostavljaju u skladu sa poslovnikom. Iako ste vi tu bili prisutni, ovako, kao izuzetno autoritativan, –orđe Božović je bio nervozan, ustao je, a oni rukovodioci iz Srbije, koji su tu bili prisutni, oni su nakon vašeg dolaska, ovaj, rekli, 'ajde da probamo, moguće je da će –orđe da nastavi sednicu. On je rekao: "Ne, idite vi, pa predsedavajte, ja više ne predsedavam Skupštinom." Vi ste napustili i rekli da Skupština treba da se, ovaj, nastavi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Međutim, nije mogao da se nastavi rad Skupštine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U nenormalnim uslovima nije mogao da se nastavi. Nastavilo se, –orđe Božović je predsedavao Skupštinom, kada su ti delegati, koji su dolazili, zvanično na

Skupštini zatražili privremeno raspuštanje Skupštine Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači, održana je sednica Skupštine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Zakazana je i počela sednica Skupštine, na kojoj je tadašnji delegat, Stanoje Dogandžić, u ime delegata koji su bili protiv toga osudio ponašanje druge grupe delegata i zatražio je da nema drugog izlaza nego raspuštanje Skupštine. Onda, nastali su problemi, komešanje, nezadovoljstvo pojedinaca i tako ... I –orđe Božović je ponovo prekinuo Skupštinu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, je li usvojeno bilo šta na toj Skupštini Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ništa nije usvojeno. Skupština je prekinuta, samo je na Skupštini Kosova iznet zahtev Skupštini Srbije da raspusti Skupštinu Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jer taj zahtev Skupštini Srbiji da raspusti Skupštinu Kosova usvojila Skupština Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Sad ja nisam bio tu. Ne mogu da kažem ja kako je to bilo glasanje jer je tu dosta bila nenormalna situacija i atmosfera, ali je to, ovaj, pročitano i zatraženo i nastalo je jedno komešanje. Delegati su tražili da se to, ovaj, prosledi Skupštini Srbije i prosleđeno je Skupštini Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a kako je reagovala Skupština Srbije, kojoj je upućen takav zahtev?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Skupština Srbije je na jednoj sednici, kojoj ja ne znam iz kojih privatnih razloga ja nisam prisustvovao, mislim da je sednica održana u popodnevним časovima, ovaj, donela zakon o privremenom raspuštanju Skupštine Kosova i Izvršnog veća Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to što ste izneli, znači, o

poziciji Skupštine, odnosno delegata u Skupštini Kosova, predlogu Skupštini Srbije i onda Skupština Srbije donela odluku, dakle, da se ...
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Privremeno raspusti ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ... raspusti Skupština Kosova?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A šta znate o, takozvanom, "Kačaničkom Ustavu" (Kushtetuta e Kaqanikut)? Je l' vam je poznat taj izraz?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vrlo mi je poznat taj izraz. Bio je dosta prisutan i u javnosti i u štampi i ja, s obzirom da sam često odlazio na Kosovo ja to ... Naziv "Kačanički Ustav" ... To je jedan mali gradić na Kosovu, gde je održana jedna ilegalna sednica sa jednim brojem delegata. Ja ne znam ko je prisustvovao. Prema nekim informacijama iz druge ili treće ruke, predsedavao je potpredsednik, tada, Skupštine Srbije i ta Skupština je tamo održana. Ko je bio prisutan, šta se tu radilo, o tome niko nije mogao da zna, jedino, možda, ne znam, organi i ako su imali neke ... Uglavnom štampa je pisala da je to neki ilegalni skup, suprotan Ustavu Kosova i suprotan Ustavu Republike Srbije i Ustavu Jugoslavije i jednonacionalna Skupština. U tom vremenu jednonacionalne odluke ili odluke bez delegatske baze u tom našem sistemu su se smatrale kao ništave, a, posebno, ovaj, ako su one donošene suprotno važećem Ustavu Jugoslavije, važećem Ustavu Srbije i Ustavu Kosova.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, suprotno i Kosova i Srbije i Jugoslavije, Ustavima, dobro. Samo mi recite, još za kraj par, ali vrlo kratko, odgovora. Kakvi su bili vaši lični odnosi, govorim, dakle, sad samo o vama, sa Albancima, sa kojima ste živeli i radili na Kosovu i Metohiji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam rođen, odrastao, družio se sa Albancima, igrao se kao dete i u kućama, išao zajedno u školu i imao veliki broj prijatelja i drugova Albanaca iz mladosti, a i kasnije kroz rad. Ja i dan danas održavam kontakte sa, ne tako malim

brojem Albanaca, doduše, telefonske, a i lične, ali ne na području Kosova, nego, ovaj, na području centralne Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, šta se desilo sa vašim selom, sa vašim zavičajem? Kakva je situacija?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Situacija je tragična. Moje selo u kome je, nakon dolaska KFOR-a (Kosovo Force), pre dolaska KFOR-a imalo 35 kuća Srba i desetak kuća Roma, sve te kuće su, najpre, opljačkane i porušene, tako da ne postoji ni jedna srpska, niti romska, kuća čitava u mom selu, pa ni moja. Mada su moju i neke druge kuće komšije Albanci želeli da zaštite, ali su se izlagali opasnosti, kako su mi rekli, da je njima zaprećeno, da mogu biti likvidirani. Meni je prijatelj Albanac poslao slike moje kuće, pa, ako želite ja mogu da pokažem?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Stavite na grafoskop, samo da vidimo to. Oni su vam, kako sam shvatio, prvo zaštitili kuće, a posle toga su bili nemoćni, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Posle toga su bili nemoćni, ne samo moju, oni su hteli da zaštite kuću i mog rođaka Baneta Petrovića koji je pomagao nekim ljudima i od jedne grupe paravojske. Banetu Petroviću su čak i garantovali da ostane u selu Grmovu (Germove) i on je ostao i ta garancija je trajala petnaest-dvadeset dana, pa su mu iste te komšije rekle: "Više nismo u stanju da te štitimo, mi smo u opasnosti" i on se iselio, jer je, u međuvremenu, poginuo jedan moj prijatelj Radenović, inženjer agronomije, koji je tih dana poginuo u selu Grmovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, samo stavite na grafoskop te slike i s tim ćemo završiti. To je vaša kuća u selu Grmovu na Kosovu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Moja kuća u selu Grmovu. Evo kako je izgledala i kako je izgledala, ovaj, posle dolaska KFOR-a. To je moja kuća. Ovo što je sada, porušena i uništena. Trenutno ne postoji ni ovo. Inače je u selu porušena i crkva i oskrnavljen je i porušen

veliki broj spomenika. Ali, to sve nije urađeno u prvom momentu. U prvom momentu su, ovaj, upaljene samo tri kuće Srba i to onih koji su nosili oružje i bili u miliciji i u vojsci, a tek nakon petnaest dana je neka druga grupa, po nalogu, kako kažu komšije Albanci, koji više nisu mogli da štite, onda je lagano, natenane, najpre odnošen materijal, skidan crep, stolarija, stvari i sve što se moglo skinuti i jedna po jedna kuća je u dužem periodu uništena, a crkva stručno minirana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, gospodine Jokanoviću. Nemam više pitanja, gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, gde sada živite?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja imam status, po našoj terminologiji, privremeno raseljenog lica. To je, ovako, po realnoj terminologiji, ja sam izbeglica. Ja trenutno živim u Beogradu. Inače su moja dva sina bila u Prištini i oni sada žive u Beogradu, kao i moji rođaci, koji su rastureni širom Srbije po raznoraznim kolektivnim smeštajima i raznoraznim pomoćnim zgradama, a to su bili, manje-više, imućni ljudi.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Gospodine Najs, prvo ćemo da se pozabavimo dokaznim predmeta glavnog ispitivanja.

TUŽILAC NAJS: Da. Ipak, postoji pitanje transkripta. Pretpostavljam sam da je optuženi hteo svedoku da ukaže na neke njegove delove, ali na to se više nismo vratili. Ipak, to je njegova stvar.

SUDIJA KVON: Prvo imamo zapisnike političkih sastanaka Saveza komunista Jugoslavije i Kosova. Hoćemo li im dodeliti broj?

sekretar: To je D253.

SUDIJA KVON: To će biti označeno za svrhu identifikacije, dok ne

budu prevedeni. Zatim, magnetofonski snimak zajedničke sednice. Transkript.

sekretar: To je D254.

SUDIJA KVON: Zatim imamo dva odlomka iz novina, iz "Politike" i "Rilindije"?

sekretar: D255.

SUDIJA KVON: Zatim video snimke.

sekretar: Video snimci, D256.

SUDIJA KVON: Na kraju i fotografije.

sekretar: Fotografije će biti D257.

SUDIJA KVON: Da li još nešto želite da uvrstite u dokazni materijal?

sekretar: Želite li da i ona lična propusnica bude uvrštena u dokazni materijal?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, želite li da i ova propusnica bude uvedena?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako je smatrate korisnim dokazom za tvrdnje svedoka ...

SUDIJA ROBINSON: To je na vama da odlučite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Neka bude uvrštena.

sekretar: Onda će ta isprava biti označena sa D258.

SUDIJA KVON: Gospodine Jokanoviću, jeste li spremni da predate

fotografije i propusnicu ili možda samo fotokopiju propusnice?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja, ako je moguće da bude fotokopija, a ako Sud smatra da je to od koristi, ja bih se i odrekao moje propusnice, pa čak i fotografije, koje su mi velika uspomena i draga. Kad čovek ostane bez zavičaja, mnogo je izgubio.

SUDIJA ROBINSON: Napravićemo kopije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, ja sam dao ovde, pošto je svedok imao i drugih dokaznih predmeta, to je čitav set raznih sastanaka koji su se ticali aktivnosti na promenama Ustava i gde se vidi koliko je ta aktivnost bila široka, koliko je diskusija bila slobodna, o čemu se sve raspravljalo. To je čitav set dokumenata. Ukoliko smatrate da vam je to korisno, mislim da možete da ih uključite kao dokazne predmete. Ja nisam imao vremena da se na njih posebno osvrćem, jer, jednostavno, vreme mi je proletelo brže nego što sam očekivao.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, to nije po proceduri. Ne možemo uvrštavati dokumente tek tako. Morate ih uvesti preko svedoka.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, njih ima mnogo i ja sam, naravno, zainteresovan koje ćemo delove razmatrati, da bih mogao da ih proučim i da se njima bavim. Što se mene tiče, na Pretresnom veću je da odluči koliko vremena će dati optuženom za svakog svedoka i šta će se uvrštavati.

SUDIJA ROBINSON: U tom slučaju nećemo uvrstiti te dokumente. Gospodine Najs, možete da počnete sa unakrsnim ispitivanjem.

TUŽILAC NAJS: Što se mene tiče, ako to i Pretresnom veću odgovara, radije bih počeo sutra, jer sam se pripremio da radim sa velikim brojem dokumenta koje sam želeo da predstavim svedoku na lak i

koristan način. Ukoliko želite da počnem danas, ja to mogu i stavio bih nekoliko dokumenata na grafoskop.

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Mislim da treba da počnete danas, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Kako želite.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste mnogo govorili o publicitetu u lokalnoj štampi i mnogo smo čuli o tome da je zapadna štampa bila pristrasna i iznosila optužbe. Bojim se da ovo nisam kopirao, tako da ne bismo mogli da radimo na način na koji bih želeo, ali ako bi mogao ovaj dokument da se stavi na grafoskop? Prva stranica, molim vas. Časni Sude, ono što sugerišem je, ako biste bili ljubazni da danas samo pogledamo taj dokument, a ja ću onda sutra da ga uvedem u obliku u kom sam uvek sve dokumente uvodio. Gospodine Jokanoviću pred sobom imam, čitaću iz svoje verzije, nešto iz "Vašington Posta" (Washington Post) od 29. novembra 1986. godine. U okviru toga ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li je obaveza gospodina Najsa, da, ako želi da raspravlja neki dokument, da ga da i meni, a ne samo svedoku?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, vi ste dali objašnjenje za to. Mislim da će on sutra da uvede te dokumente i u ovim okolnostima možemo da nastavimo. Možete da vidite taj dokument na monitoru,

gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, ovaj izveštaj, kao što ćemo videti, uključuje i intervju sa vama, ali bih vas zamolio da nam pomognete u vezi sa jednom opštom slikom koja oslikava novembar 1986. godine. Žao mi je, samo trenutak, časni Sude. Da bismo pratili redosled, radije bih počeo od dokumenta iz 1982. godine. To je ista tema, kako su problemi na Kosovu opisani u stranoj štampi. Mogu svoje da stavim na grafoskop, pa ću čitati sa ekrana. Nadam se da ću dovoljno sporo čitati. Ovaj dokument dolazi iz Prištine. Možemo li da vidimo vrh dokumenta? Hvala. Reč je o "Njujork tajmsu" (New York Times), od 12. jula 1982. godine, "Egzodus Srba uznemirava pokrajinu u Jugoslaviji" (Exodus of Serbians Stirs Province in Yugoslavia), autor je Marvin Hau (Marvine Howe). "Danilo Krstić i njegova porodica su vredni poljoprivrednici koji uzgajaju pšenicu i duvan, Srbi koji se dobro slažu sa svojim komšijama Albancima". Citat: "'Morate da volite mesto na kojem živite da biste ostali na zemlji', kraj citata, rekao je Marko Krstić, najstariji sin, posetiocu na poljoprivrednom dobru u Beču (Bec), nekoliko milja od albanske granice. Nije bilo ozbiljnih problema između Srba i Albanaca u Beču, ali su u nekim susednim selima navodno Albanci uznemiravali Srbe, tako da su se Srbi spakovali i napustili područje. Egzodus Srba je jedan od najvećih problema koje su vlasti morale da osude na Kosovu, Autonomnoj Pokrajini Jugoslavije, nasiljeno uglavnom Albancima." I onda podnaslov: "Pobuna je skrenula pažnju" (Rioting Brought Awareness). "Prošlogodišnja pobuna," to bi bila, verovatno, gospodine Jokanoviću, pobuna iz 1981. godine, "u kojoj je poginulo devetoro ljudi, šokirale su, ne samo problematičnu Pokrajinu Kosovo, već, takođe i celu zemlju i ukazale na probleme ovog najnerazvijenijeg dela Jugoslavije, u kome žive mnoge etničke zajednice. U junu, četrdesettrogodišnjeg Srbina, Miodraga Šarića, ubio je komšija Albanac, Ded Krasnići (Ded Krasniqi), u selu blizu –akovice, četrdeset milja jugozapadno od Prištine. Prema jugoslovenskoj novinskoj agenciji TANJUG, to je drugo ubistvo u ovoj godini, gde su Albanci

ubili Srbe. Svađa je počela u vezi sa štetom, načinjenom u polju, koje je pripadalo porodici Šarić. Lokalni politički i bezbednosni organi osudili su ovo ubistvo i nazvali ga 'teškim krivičnim delom', koje može da ima ozbiljne reperkusije, kako izveštava ova novinska agencija. Pet članova porodice Krasnići je uhapšeno i u toku je istraga. Različiti nivoi vlasti su reagovali na nasilje na Kosovu, jasno pokušavajući da izbegnu antagonizam albanske većine. Pored oštrih mera bezbednosti, preduzete su akcije da se ubrzaju promene na polju politike, obrazovanja i ekonomije." Zatim, sledeći međunaslov: "Priznate su greške iz prošlosti" (Past Errors Acknowledged). "Privatno, neki zvaničnici priznaju da je porast albanskog nacionalizma u društvu baziran na principu jednakosti nacionalnosti i rezultat grešaka u prošlosti - zanemarivanja i diskriminacije, a u novije vreme propust da se reaguje protiv snaga, koje razdvajaju, ili da se priznaju da one postoje." Ovde ćemo da zastanemo. Pre nego što pogledamo ostatak, želim da ukažemo na nešto što se pominje u ovom članku, a to je priznanje grešaka u prošlosti, zanemarivanje i diskriminacija Albanaca. Da li vi prihvatate da je to fer i pravičan opis situacije, u to vreme?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pitanje nije korektno, gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Zašto?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Zato što se ovde ne govori o ignorisanju, diskriminaciji u odnosu na Albance, nego o prećutkivanju diskriminacije u odnosu na Srbe. Albanci uopšte nisu nikada ...

TUŽILAC NAJS: Nije na optuženom da daje komentar?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pitanje je sasvim legitimno i primereno i svedok treba da odgovori.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gospodine tužioče Najs, ako možete vrlo kratko pitanje, da bih ga ja dobro shvatio?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Naravno. Poslednji paragraf koji sam vam pročitao, gde se opisuje da su zvaničnici priznali da je do porasta albanskog nacionalizma delimično došlo zbog grešaka iz prošlosti. Kao prvo, zanemarivanja i diskriminacije. Na drugi deo ću preći kasnije. Da li vi prihvatate da je bilo zanemarivanja i diskriminacije? Biću neutralan, da je bilo zanemarivanja i diskriminacija prema jednoj ili drugoj etničkoj zajednici i da je to mogao biti razlog porasta nacionalizma?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ovaj članak i ovo što ste vi sada pitali, to se odnosi na greške u prošlosti od strane Albanaca, koje su činili prema Srbima. Ceo članak u tom duhu ide. Ovde se govori o greškama u prošlosti, jer se u prošlosti nije obračunavalo sa albanskim nacionalizmom, što mu je omogućavalo da se on širi i 1981. godine. To su ocenili zvanični organi i Pokrajine i Federacije i povukli konsekvence i kažnjeni su nosioci funkcija u Pokrajini zbog diskriminacije Srba i iseljavanja Srba. Ja shvatam da se o takvim greškama radi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. I ovaj paragraf ide dalje i kaže: "u novije vreme propust da se reaguje protiv snaga, koje razdvajaju ili da se priznaju da one postoje." Reč "snage" su u množini, "razdvajanje", opisuje te snage. Šta vi kažete? Da li su ove snage postojale samo na jednoj strani ili ih je bilo na drugima?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Same demonstracije 1981. godine, kao što sam već u svedočenju rekao, bitno su poremetile međunacionalne odnose i došlo je do zahlađivanja i međukomšijskih i međuljudskih odnosa, a nacionalistima Albancima, koji su imali cilj etničko čisto Kosovo, je odgovaralo da ti odnosi budu što gori i da te podele budu što jače.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ponovo, to je sve albanska greška, je li tako? Samo želim da budem siguran kakav je vaš stav i da li mislite ove novine tačno pišu.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U ovim novinama, kako ja shvatam, je jedan dosta realan prilaz koji govori o položaju Srba, o

ubistvu Srba, o greškama koje čine rukovodstvo Kosova i o uzrocima koje su dovele do velikih demonstracija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ubijanje Srba od 1982. godine, u vreme kada je napisan ovaj članak, vi kažete da je uveliko u toku bilo ubijanje Srba, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam u svom svedočenju rekao da je bilo i ubistava, a bilo je i raznoraznih drugih oblika pritisaka i naveo sam baš ove slučajeve u svedočenju, koji se navode u ovom članku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Sada ćemo čitati dalje. "Nacionalisti imaju platformu zasnovanu na dve tačke, prema rečima Bećira Hotija (Beqir Hoti), Izvršnog sekretara Saveza komunističara Kosova. Prvo, da se uspostavi ono što oni nazivaju etnički čistom albanskom republikom, a onda da se spoje sa Albanijom, kako bi se napravila Velika Albanija. Gospodin Hoti, Albanac, izrazio je zabrinutost zbog političkih pritisaka koji su prisiljavali Srbe da napuste Kosovo." Ono što je sada važno, on kaže: "je da se uspostavi klima sigurnosti i da se stvori poverenje." Sledeća stranica, molim. Hvala lepo. Molim vas, vrh stranice.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, treba da vam kažem, ovo je vaše poslednje pitanje za danas.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. "Migracija Srba nije običan problem, jer je Kosovo srce srpske istorije, kulture i religije. Srbi u ovom regionu žive još od VII veka, mnogo pre nego što su stvorili nezavisnu dinastiju." Onda međunaslov: "57.000 je napustilo region" (Fifty-seven Thousand have Left The Region). "57.000 hiljada Srba je napustilo Kosovo u poslednjoj dekadi, a broj se značajno povećao nakon pobune u martu i aprilu prošle godine," prema rečima Vukašina Jokanovića, još jednog Izvršnog sekretara Saveza komunističara Kosova." To ste vi, zar ne, gospodine Jokanoviću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaš doprinos ovoj temi u novinama je bio da su pobune u prethodnoj godini, vi kažete da su to sve bili albanski separatisti koji su inspirisali te pobune, oterale 57.000 hiljada Srba iz tog regiona, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa verovatno da sam tako rekao. Broj iseljenih je daleko veći u jednom širem periodu, a verovatno da je to taj broj koji sam tada rekao. Ne mogu da se setim tog intervjua. Inače ovog Bećir Hotija, takođe, lično znam i to što je on rekao odgovara tadašnjoj realnosti, kao i ovo što sam ja rekao. Mi smo zajedno radili. On je bio Albanac, ja Srbin. Sprovodili smo istu politiku.

TUŽILAC NAJS: U redu. Vratićemo se na to sutra, časni Sude. Molim da mi se ova verzija vrati tako da bismo mogli da kopiramo ovo i ostale materijale na koje ćemo da se oslanjamo, jer će nam biti lakše da to koristimo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, sada ćemo da prekinemo s radom i nastavićemo sutra ujutru, u 9.00.